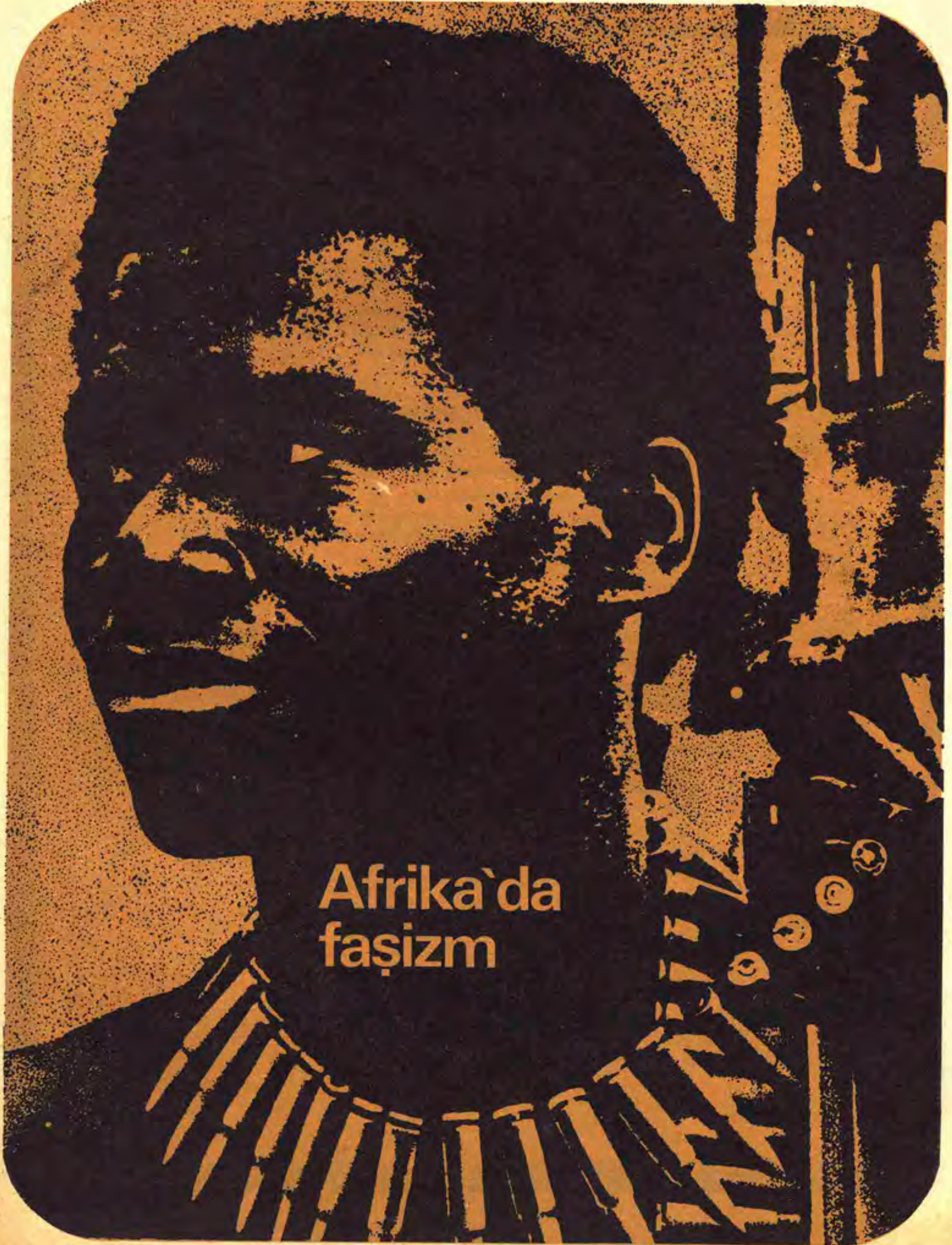
1973
eylül
sayı: 9
5 TL.

yeni adımlar

aylık sanat ve siyaset dergisi

Garant İş Hanı 34/12 Cağaloğlu — İstanbul

SUDA YAYINLARI, ekim 1973'den itibaren yayın hayatına başlıyor. İlk kitap:

P.NENNİ, İspanya'da iç savaş ve faşizm

İspanya savaşına katılan Nenni olayları günü gününe izledi. İspanya'da iç savaş ve faşizm bütün dünya dillerine çevrildi, İspanya hakkında yazılmış bütün eserlere kaynaklık etti. Günümüz Türkiyesine de ışık tutan bu kitap okunmadıkca, İspanya dramı derinliği ve gerçekliği içinde kavranılamaz. Türkçesi: Orhan Suda. İkinci kitap:

ROSA LUXEMBURG, Ekonomi politiğe giriş

Aydınından en basit işçisine kadar herkesin hayranlıkla okuyacağı temel eser. Bu kitap dünya devrimci hareketinin kadın öncülerinden Rosa Luxemburg'un ekonomi bilimine büyük bir katkısıdır. Türkçesi: Orhan Suda. Üçüncü kitap:

ARRABAL,
Yaşasın ölüm ve Franco'ya açık mektup

Faşizmi bütün dehşetiyle ortaya seren bu roman başucu kitabınız olacak, onu bütün dostlarınıza tavsiye edeceksiniz. Türkçesi: Orhan Suda.

SUDA YAYINLARI, kültür alanında klasik ve modern bütün eserlerin güvenebileceğiniz en doğru, en güzel çevirilerini kitaplığınıza getirecek. SUDA YAYINLARI, yurt ve dünya sorunlarıyla ilgili çalışmalara kaynaklık edecek.

yeni adımlar
aylık sanat ve siyaset dergisi

EYLÜL 1973
SAYI : 9

TÜSTAV Arşivi Alpay BİBER Koleksiyonu

Sahibi, Metin İlkin / Sorumlusu Tarık Arslan / Yönetim ve yazışma yeri: Cağaloğlu, Yerebatan Cad. 43/5, İstanbul / Kapak basımı, Evren Ofset / Bu sayı, Divan Matbaacılık tesislerinde dizilip basılmıştır / İstanbul dağıtımı: Ar Dağıtım / İzmir dağıtımı: Orhan Özşişman / Abone: yıllık 50 liradır / Kapak düzeni: Derman Över / Son basım tarihi: 31.8.1973

çıkaranlar:

Metin İlkin

Süleyman Nebioğlu

Orhan Suda

Duyuru

YENİ ADIMLAR, Türk hikâyeciliğinin temel taşlarından ve devrimci edebiyatımızın öncülerinden Sabahattin Ali'nin anısına bir yarışma düzenlemiştir: **Sabahattin Ali HikâyeÖdülü.** Birinciye 1000.—, ikinciye 500.— lira ödül verilecektir.

Seçici Kurul :

BEKİR YILDIZ
LEYLA ERBİL
İRFAN YALÇIN
METİN İLKİN
ORHAN SUDA

Sabahattin Ali Hikâye Ödülü'ne

a) Dileyen herkes, şimdiye kadar hiçbir yerde yayınlanmamış **bir tek hikâye ile** katılabilir.

b) Katılma süresi 1 Kasım 1973'de sona erer. Bu tarihten sonra gönderilen hikâyeler yarışmaya katılamaz.

c) Gönderilecek hikâyelerde **müstear ad** kullanılamaz.

d) Hikâyelerin çift aralıkla daktiloda yazılmış olması ve **beş nüsha** gönderilmesi şarttır. Zarfların sol üst köşesine **Yeni Adımlar Sabahattin Ali Hikâye Ödülü** diye yazılmalıdır. Hikâyeler uzun ya da kısa olabilir.

c) Seçici kurul, gönderilecek hikâyeleri 15 Aralık 1973 tarihine kadar incelemiş olacaktır.

f) Oylama sonunda birinciliği ve ikinciliği kazanan hikâyeler Yeni Adımlar'ın **1973 YILLIĞI**'nda yayımlanacak ve kazananların ödülleri kendilerine verilecektir.

Yazışma adresi:

Yeni Adımlar, Yerebatan Cad. 43/5, Cağaloğlu - İstanbul.

YENİ ADIMLAR

ENVER GÖKÇE

vatandaş

Ne, bizden geri, deniz aşırı şarkılar,
Ne tadılır ne bölünür nimetler bizsiz.
İnan kardeşim inan
Ne yalan bu dünya,
Ne insan fani...
Acılar görmüşüz, geceler görmüşüz, ölmeyi görmüşüz.
Aydınlıklar görmüşüz, kahramanlar, dostlar görmüşüz.
Görmüyor musun, görmüyor musun?
Ellerimiz ellerimizde... gidiyoruz.

Sizlerden söz açıyorum
Teklifsiz, pervasız, işkilsiz.
Ateşe vurulu batıl ve eski kitaplar
Sizden öte...
Neler varsa
Mesut insanlık için bühtan edici
Sizden öte...

Ve bir yanda yıkılmış zulmün kalası
Bir yanda salınır devasa gövden.
Bir yanda sevmediklerin,
Bir yanda demir pencere, bir yanda tarih
Bir yanda sen.
Yani bir yanda
Yüzyıllar boyunca saflarında
Yangınlar çıkardıklarımız.
Bir yanda —hayal etmesi zor—
Ferah ve cömert dünyamız
Ve mürettip, hasatçı, öğrenci, öğretmen.

Kınadık, yüz çevirdik, düşman kesildik
Şol aşkı bilmezlenenlere.
Dünyalar durdukça mesuduz
Bu dünya üzerinde.
Yaşamak aşkına, yıldızlar aşkına
Demir ve ekmek aşkına mesuduz...
Hey dağlara taşlara kâr eden türküm
Aşikâr etsen de kendini
Şöyle bir sular gibi salsak, boy versek
Uzun ömrümüzü, yiğit ömrümüzü, taze ömrümüzü...
Sefil ömrümüzü, deli ömrümüzü, gelin ömrümüzü...
Güneşte güneşlesek
Dal kırsak, toplasak, ateşlesek
Broy broy desek dağlarda
Gül gülistan içinde görseler bizi.

İster öv, ister yer, ister sev beni
Güneşin taşlarda mavileştiği
Nehir boylarınca söylenir
Sevinç şarkılarım yoksa da
Şimdi, bütün kederli ezgileri
Ümide kurban ediyorum.
Satırlarımla olsa da çok mu, bir de ben seni
Bizden olan bütün dünya şairleri gibi
Yâdediyorum.

Sen ne hakîm, ne evliya, ne kul, ne köle, ne şövalyesin
Sen yirminci yüzyıl insanı!
Dost dediğim, yâren dediğim, kardeş dediğim
Ekmeğim benim,
Gülüm, bağım, bostanım benim:
VATANDAŞ.

(Ant, 1.6.1945)

PAUL PETERSON

güney afrika cumhuriyetinde faşizm

Çeviren, Mustafa Ekmeksiz

Afrika, son zamanlarda gitgide keskinleşen bir antiemperyalist ve antifaşist mücadele odağı haline gelmekte, Mozambik, Rodezya, Namibia, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde emperyalizm ve ırkçı gerici güçler, ardarda darbeler yemektedir. Bu kurtuluş hareketlerinin en büyük belirtisi, Mozambik'te sömürgeci Portekiz'lilerin Vietnam'daki Amerikan katliamlarını hatırlatan katliamlara girişmeleridir.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde iktidar beyaz azınlığın ırkçı Milliyetçi Partisi'*nin elindedir. İnsanlık tarihinin en zorba ve en gaddar ırkçı politikasının uygulandığı Güney Afrika Cumhuriyeti, doğal kaynaklarının bolluğu ve özellikle elmas, uranyum, altın ve bakır gibi yeraltı servetleri bakımından dünyanın en zengin devletlerinden biridir. Azınlık yönetimi, Oppenheimer ve Engelhard gibi milyarder madenci ve sanayicilerle, İngilizce konuşan beyazların teşkil ettiği iş çevreleriyle, büyük tekeller ve özellikle Amerika ve İngiltere gibi büyük emperyalist devletlerle, ayrıca İsrail ve Japonya ile sıkı ilişki kurmuştur.*

Güney Afrikalının, kendisini ezen ırkçı beyaz azınlığa karşı mücadelesi, 50 yılını doldurdu. Bu mücadele örgütleri içinde Afrikalılar Milli Kongresi, *siyah çoğunluğun politik hak ve özgürlüklerini savunan ve demokratik bir toplumun kurulması uğrunda mücadele eden önemli bir örgüttür. Bu örgütün ırkçı beyaz azınlık yönetimine karşı silâhlı mücadeleye girişmiş kolunun adı* Umkhonto We Sizwe'*dir. Frelimo, Zapu, Zanu gibi Mozambik ve Zimbabwe (Rodezya) kurtuluş örgütleri ile işbirliği yapmaktadır. Afrikalılar Millî Kongresi'nin üyeleri Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Afrikalılar, Asyalılar, renkliler (melezler) ve az sayıdaki beyazlardan oluşmaktadır. Aşağıdaki yazının yazarı bu örgüt militanlarından Paul Peterson (asıl adı Basil February) 1967 yılında sınırdan geçmek isterken ırkçı Rodezya kuvvetleriyle giriştiği silâhlı bir çatışma sonucu ölmüştü. Ondan kalan eşyalar arasında bulunan birkaç yazıdan biri de bu incelemedir.*

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde bir süre önce, özellikle Durhan işçilerinin büyük grevi istikrarı ve başarısiyle dünya halkoyunun dikkatini kendi üzerine çekmişti. Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki bu grev hareketi henüz yatışmış değildir.

Şu anda dünyadaki idamların % 40'ı G.A.C.'de infaz olunmaktadır. Afrikalılar muhtelif yerleşme bölgelerinde oturmak zorundadır. Bir bölgeden diğerine özel izinle ve ancak geçiş belgesiyle geçilebilmektedir. Beyazlarla siyahlar politik, ekonomik, kültürel, duygusal, bakımdan tam anlamıyle birbirinden koparılmış durumdadır.

G.A.C. tutukevlerinde politik tutuklulara akıl almadık işkenceler uygulanmaktadır. İki yıl içinde resmen intihar ettiği açıklanan 6-7 tutuklu vardır. Birçok G.A.C. yurttaşı işçi, aydın ve politika adamı şu anda ömür boyu hapse atılmıştır.

Tarihin en sistemli ve en korkunç ırk ayrımı politikasını uygulayarak; halkın çoğunluğunu ezerek, birbirinden iyice ayırarak küçük bir azınlığın politik ve ekonomik iktidarını muhkemleştirme politikasının uygulandığı G.A.C.'de yönetimi elinde bulunduranlar Hollanda göçmenleridir. Bunların konuştuğu dile Afrikaan, *bu göçmenlere de* Afrikaner *denir. Beyazların öbür kesimi İngilizce konuşanlardır. Geçenlerde Yeni Ortam Gazetesinde yayınlanan bir konuşmasında Güney Afrikalı çapkın ve ünlü doktor Barnard, azınlıktaki beyazların geleceğini iyi görmediğini söylüyordu. Aşağıdaki yazıdan da görüleceği gibi, G.A.C.'nde siyah çoğunluğun kurtuluş mücadelesi çok zor ve amansız şartlar altında yürütülmektedir. Ama, Paul Petersen'in dediği gibi, günü geldiğinde «tarih ileriye doğru bir adım daha atmış olacak» ve siyah çoğunluk, beyaz işçiler ve aydınlarla birlikte demokratik bir toplum kuracaktır.*

Paul Petersen'in bu yazısının, yakın gelecekte kendisini daha da duyuracağı kanısında olduğumuz önemli bir ülke ve bölgenin sorunları hakkında okuyucularımıza dolaysız ve yeterli bilgi sağlayacağı inancındayız.

Her politik parti, iktidarı ele geçirmek ve o iktidarı korumak için seçmen çoğunluğunun desteğine sahip olmak zorundadır. Demokratik bir toplumda bu, iktidardaki partinin ergin nüfus çoğunluğunun desteğine sahip olması anlamına gelir.

1960 nüfus sayımında Güney Afrika nüfusunun 15.841.000 olduğu tespit edilmişti. Aynı yıl, Güney Afrika'nın cumhuriyetle yönetilip yönetilmeyeceğini kararlaştırmak üzere referandum yapıldı. Seçmenlerin % 90'ından fazlası referanduma katıldı. Sonuçlar 850.458 kişinin cumhuriyetten yana oy verdiğini gösterdi. Güney Afrika, 15.841.000 kişilik nüfusundan 850 .458'i öyle olmasına karar verdiği için cumhuriyet oldu! Şüphesiz, demokrasi ile Güney Afrika arasında hiç bir ilgi yoktur.

Tartışmamıza pek de ince olmayan bir rakam koleksiyonu ile giriştik. Amacımız meselenin özüne parmak basmaktır. Güney Afrika'da Milliyetçi Partinin

gördüğü desteğin nitelik ve derecesini çözümlemek istiyoruz. Aktardığımız rakamlardan açıkça görülüyor ki, ülkeyi kimlerin nasıl yöneteceklerine karar verme hakkı yalnızca ülkedeki 3.068.000 beyaza aittir (1960 rakamları). Ama bu rakamlar şunu da gösteriyor ki, Milliyetçilere giden ancak oyların % 52,3'-üdür. 775.878 kişi ise, gerçekte cumhuriyete karşı oy kullanmıştır. Bu yazının amacı, Vorster'i iktidarda tutan beyaz nüfus kesimini daha yakından incelemektir.

Milliyetçi parti

Güney Afrika'da yaklaşık olarak 1.750.000 **Afrikaner** vardır. Milliyetçi Parti nüfusun bu kesiminin partisidir. Parti, 1914'te General Hertzog'un önderliğinde hem İngilizlere, hem de (beyaz) nüfusun **Afrikaan** konuşan kesimlerine hizmet edecek bir parti düşüncesini reddeden Afrikanerler partisi olarak kurulmuştu.

Afrikanerlerin İngilizlerle uzlaşmak fikrine yanaşmamalarını anlamak zor değildir. İngilizlerin Güney Afrika'ya ilk ayak bastıkları 1795'ten bu yana, Boer ile Briton arasında sürekli çatışmalar olmuştur. Bu çatışmalar kaçınılmaz İngiliz - Boer savaşı ile en yüksek noktasına ulaştı. Boerler için savaş «yüzyıllık bir haksızlığın» tepe noktasıydı. «Güney Afrika'da İngilizlerin varlıklarını kabul ettirmelerinden bu yana kendilerine reva görülen bin bir yenilgi ve horlanmanın anısıyla ayaklandılar.» (Brian Bunting: **The Rise Of South African Reich, s. 15 - 16**). Gerçekten savaş Boerlerin İngilizlere duydukları nefreti büsbütün artırdı. Boerler evlerinden atıldılar, çiftlikleri yakıldı, yerle bir edildi. İngiliz toplama kamplarında 26.000'e yakın kadın ve çocuk telef oldu. Ramsay MacDonald,: «Savaşın bütün öbür anıları silinip gitse de, kampların kâbuslu gölgeleri yerli yerinde kalacaktır.» (Bunting, s. 17) diye yazıyordu.

Milliyetçi Parti'nin 1914'de doğmasından günümüze kadarki gelişmesi, yukarıda sözünü ettiğimiz kitapta Brian Bunting tarafından çok iyi incelenmiştir. Nefret ve korkudan doğan bir organizmanın, çarpık ve geri tepen bir canavar olup çıkması kaçınılmazdı. Bu can sıkıcı öyküyü bir kez daha anlatmaya kalkmayacağız. Ancak, Milliyetçilerin İngilizlere karşı olmalarının yanısıra, en azgın ve en iblisçe bir ırkçılığa dayanarak iktidara geldiklerini de belirtmemiz gerekiyor. Onları İngiliz düşmanlığından daha çok bu getirmiştir iktidara. Göstermeye çalıştığımız gibi, onları iktidarda tutan da bu ırkçılıktır. Bu aynı ırkçılık, onların kaçınılmaz yıkılışlarının tohumlarını da taşımaktadır.

Milliyetçilerin asıl desteklerini Güney Afrika'da beyazların Afrikaan konuşan kesiminden aldıklarını söylemiştik. Ama bu küçük nüfus grubunun kendi safları içinde bile çelişmeler vardır. Afrikanerler farklılaşmamış bir bütün teşkil etmezler. Safları içinde sınıflar vardır, dolayısıyle de sınıf ayrılıkları vardır.

Bu ayrılıklar şu anda bütünüyle beyaz kesimin, beyaz olmayan Güney Afrika halkını sömürmesinden doğan ortak çıkarların ardına gizlenmiştir.

Oysa toplum ölü ,hareketsiz bir şey değildir. Bir süre bastırılabilen çelişmeler bir süre sonra darmadağın edici bir güçle kendilerini ortaya koyabilirler!

Beyaz işçi

Yönetim, Güney Afrika'daki beyaz işçilerin, özellikle de Afrikaner işçi çoğunluğunun desteğine sahiptir. 1911'de Afrikanerlerin % 80'i hâlâ Platteland'ta yaşamaktaydılar. Ama, modern ekonominin gelişmesiyle birlikte bunların basit yaşama biçimleri temelinden sarsıldı. Kapitalizm Güney Afrika toplumunun en derin gözeneklerine sızmaktaydı. Genç ama zinde kapitalizm, önüne dikilen herşeyi silip süpürüyordu. Yolu tıkayan da çiftçilikle geçinen Boer idi. 1925'te bölgede varını yoğunu kaybetmiş ve mahvolmuş «fakir beyazları»ın sayıları 300.000'e ulaşmıştı.

Milliyetçi Parti, varını yoğunu kaybetmiş Boer'in ister istemez şehirlere göç ettiği dönemde kuruldu. Şehirler Boer'e düşman bir dünyaydı. Şehire gelen Boer, göçmen beyaz işçi ile rekabet edecek gerekli vasıflara sahip bulunmadığını görüyordu. «Siyah işçi» ile rekabete girişmekten başka çıkar yolu kalmamıştı.

Üstelik, dilinin de hor görülmesi ile karşı karşıyaydı. Kurtuluşu neden Hertzag'un partisinde gördüğü kolayca anlaşılır.

Milliyetçi Parti ile öbür «volk» örgütleri, çaresiz kalmış Afrikaner işçiyi kurtarmayı ödev bildiler. Yardım örgütleri kuruldu. Afrikaan dilinin kabulü yolunda yoğun bir mücadeleye girişildi. Afrikaner örgütleri evsiz barksız işçiye kültürel bir sığınak sağlamaktaydılar.

Bu nedenledir ki beyaz işçi Milliyetçi Parti'ye yıllarca hayatın acı gerçeklerine karşı kendisine kol kanat geren bir parti diye baktı. Milliyetçi partiyi desteklemesi bundandır. Bu, şimdi de böyle ola gelmektedir.

Beyaz işçi yönetimi destekliyor, çünkü yönetim onu imtiyazlı bir durumda tutuyor. Beyaz işçiye tahsis edilen işler, onu öbür işçilerin rekabetinden koruyor. Beyaz işçinin «beyaz adam ücreti» almasını sağlamak hükümet politikasıdır. Tek kelimeyle, yönetimin uyguladığı politika, bir beyazın fakir olmasını hemen hemen imkânsız kılmaktadır.

Beyaz işçinin, yönetimi, sadece kendisinin iyi iş sahibi olmasını gözettiği için desteklediğini söylemek, şüphesiz işi aşırı şekilde basitleştirmek olur. Beyaz işçi muhakkak ki Milliyetçi Partinin ideolojisini de desteklemektedir, ırkçılığını da.

Bu noktada, beyaz işçinin dünya görüşünün de, ideolojisinin de onun imtiyazlı durumuna dayandığına işaret edelim. Beyaz işçi kendi imtiyazlı durumunun ırk ayrılığı (aparheid) politikasına bağlı olduğunun farkındadır. Irkçılık onun imtiyazlı durumunu sağladığı sürece ırkçılığı hep destekleyecektir.

Bundan, beyaz işçinin ırkçı görüşünü, ırkçılığın artık onu imtiyazlı bir du-

rumda tutmayacağı kendisine anlatılabilirse, bir yana bırakabileceği çıkarılabilir. Başka bir deyişle, kişinin dünya görüşünün onun gerçek yaşama biçimine bağlı bulunduğunu kabul ettiğimize göre, durumu değiştiği zaman görüşlerinin de değişeceğini kabul etmemiz gerekir.

Gerçekten de son derece doğrudur bu. Ama her doğru gibi, aşırılığa düşülmemeli, yoksa gülünç oluruz. Bunu salt bir formül olarak kabul etmişsek, o zaman işçinin durumunda bir değişiklik sağlamayı, ardından da soluğumuzu tutup (ya da kollarımızı kavuşturup) o büyülü değişmenin gerçekleşmesini beklememiz gerekecektir. Düş kırıklığımız feci olur. Soluğumuzu tutmanın rahatsızlığını çekeriz sonra.

Halkın ideolojisi, halkın yaşayış şartlarına dayanır. Bununla belli bir fikirler dizisini amaçlıyoruz. Söz gelimi, başkaları tarafından zulüm gören biri, kendisine zulmedenlerden nefret etmeye başlayacaktır. Ama önemli olanı, kendisine haksızlık edenlerden, onu artık ezmesler de nefret etmekten kendini alamayacağıdır. Bu nefret onda kökleşecektir. Hatta bu nefreti çocuklarına da aktaracaktır. Başka bir deyişle, o kişi, eskiden kendisini ezenler artık onu ezmeseler de, artık oralarda yaşamasa da, onlardan nefret etmeye devam edebilir. Onların yüzlerini bile görmemiş çocukları da onlardan nefret edecektir.

Verilen örneğin eksik yanları bulunabilir, ama bizim açıklığa kavuşturmak istediğimiz şey, bir görüşün, kişinin içinde bulunduğu durumda doğsa bile, kökteki neden ortadan kalktıktan çok sonra da yerleşip kaldığıdır. Bu kişiler yalnızca kendi çevrelerinin görüşlerini benimserler. Niçin özel bir görüşe sahip olduğunu düşünen pek az kişi vardır. Bunun en belirgin örneği birçoklarının komünizme karşı takındıkları tavırdır. Çoğu kimse komünizmden nefret eder de, komünizmin ne olduğunu bilmez. Sadece nefret eder.

Beyaz işçi ve onun ırkçılığı konusunda da durum aynıdır. Eminiz ki, beyaz işçilerin pek azı biz niye ırkçıyız diye düşünmüştür. Yalnızca siyah insanlardan nefret işlemiştir içlerine. Gene de bütün siyah insanlardan nefret ederler! Başka bir deyişle, bir kişinin başlangıçta bir sebebe dayanan görüşü, ya da ideolojisi, sonunda, o sebep ortadan kalksa bile süre giden bir şey haline gelir. Kökendeki nedenden bağımsız, ayrı bir varlık olur çıkar. Ama buna rağmen, insanın içinde yaşadığı şartlar eninde sonunda onun görüşlerini belirler. Kökendeki neden ortadan kalktıktan sonra aynı görüşleri muhafaza ediyor bile olsa, bu yüzden görüşünü artık değiştirmesi mümkün hale gelir. Aklımızdan çıkarmamamız gereken şey, onun görüşlerinin durup dururken değişmeyeceğidir. Bir çırpıda değişmeyecektir de.

Bundan çıkarılması gereken pratik sonuçlar nelerdir? Önce, o kimsenin maddi durumunun değişmesine bakmalıyız. Ama bu, yalnızca bir başlangıç olacaktır. Bunu başarınca da, propaganda ve öbür yollarla o kişinin görüşlerindeki değişmeleri hızlandırmalı ve bunlara yardımcı olmalıyız.

Beyaz işçinin maddî durumu

Beyaz işçinin hayat şartlarının en büyük belirtisi, 1935 - 1960 arasında beyaz maden işçilerinin ücretlerinin yılda 1,617 **Rand**'tan 2.296 Rand'a yükselmesi olgusudur. Aynı dönemde, beyaz olmayan maden işçilerinin parasal ücretleri gerçekte 144 R'tan 140 R'a düşmüştür! Bütün Güney Afrika ekonomi kollarında hikâye aynıdır. Beyaz işçinin geliriyle siyah işçinin geliri arasında daima bu büyük uçurumun varlığını görürüz. 1960'ta Güney Afrika'da kişi başına ortalama gelir 226 R'tı. Bu rakam Güney Afrika'yı dünyanın en zengin ülkeleriyle en fakir ülkeleri arasında bir yere koymaktadır. Oysa, Güney Afrika'yı bilmeyen biri için bu rakam son derece yanıltıcıdır. Gerçekte, daha yakından incelendiği zaman bu ortalama gelirin şu şekilde dağıldığı görülür:

Beyazlar	631	R
Asyalılar	133	R
Renkliler (melezler)	86	R
Afrikalılar	63	R

(Houghton: **The South African Economy**, s. 199)

Bu rakamları uzun boylu açıklamaya gerek yok. Gerçekte Güney Afrika'daki beyaz işçinin son derece imtiyazlı durumu, bir hayli yazıya konu olmuştur. Beyaz işçinin bu imtiyazlı durumunun Güney Afrika'nın sanayileşmesi kadar uzun bir tarihi vardır. Ama, 1948'de Milliyetçi Parti'nin iktidara gelişiyle birlikte beyaz işçilerin durumu da iyice sağlamlaşmıştır.

1956 Sınaî Uzlaştırma Kanunuyle beyaz işçilere yapılan iş tahsis işlemleri kanun hükmüne bağlanmıştır. 1959'da yapılan değişiklikle 77 madde, Çalışma Bakanlığının belli bir ırka mensup olanlar için belli işler ayırmasını öngörmüştür. Kanunun amacı, özellikle beyaz işçiyi öbür işçilerin rekabetinden korumaktı. Bu da, «birbirlerine rakip olmayan çok ırklı işçi grupları» diye adlandırılan bir çalışma bünyesiyle sonuçlanmıştır. Ayrıca, işi iyice sağlama bağlamak için kanun, sendikaların ırklara göre sınırlanmasını şart koşmuştur. Üstelik, 1953 Yerli İş (uyuşmazlıkların çözümü) Kanunu Afrika'lı işçilerin grev yapmalarını yasaklamıştır.

Beyaz işçi, koruyucu bir kanun duvarıyla iyice sınırlanmıştır. Bununla birlikte, 1956 kanunu gibi bir kanun çıkarma yoluna gidilmesi, beyaz işçinin durumunun ne denli güvensiz ve nazik olduğunu gösterir.

Güney Afrika, kapitalist bir ülkedir. Kapitalistin tek kaygısı olabildiğince fazla kâr etmektir. Başka bir deyişle, kapitalist, işçiyi mümkün olduğu kadar sömürmeye çalışır. Uygulamada ise bu, kapitalistin işçiye mümkün olduğu kadar az ücret ödemesi anlamına gelir

Kapitalistin işçi ücretlerini daha altına indiremeyeceği belli bazı sınırlar vardır. Sözgelimi işçi, kendisini ve geçindirmekle yükümlü olduğu kimseleri yaşatacak kadarını almalıdır. Ayrıca, işçiye belli bir hayat standartını sürdürecek kadar para verilmelidir. Ama, bu şartların hiç biri bağlayıcı ve kesin değildir.

Kapitalist, şartlar kendisine çok kâr sağlıyorsa işçi ücretlerini onun vücutça sağlıklı kalma düzeyinin altına indirmekte tereddüt etmez. Meselâ, daimi ve bol bir işçi arzının bulunması durumunda kapitalist, her işçinin yerine yenisinin alınabileceğini bildiği için işçi sağlığına pek az özen gösterir. 4.000.000'a yakın işsizin bulunduğu Amerika gibi tam gelişmiş ve zengin bir ülkede de durum böyledir. Bununla birlikte, kendini grev hareketleriyle savunmanın kanun dışı olduğu Güney Afrika gibi bir ülkede işçinin durumu büsbütün vahimdir. Sendikaların kabul edilmediği, politik kuruluşların gık bile diyemedikleri yerlerde işçi çok zor durumdadır. Güney Afrikalı halkın durumundan söz ederken Tambo arkadaşımız şöyle demişti: «Şehirlerde 5 aileden 4'ü açlık çekmektedir. Kırlık bölgelerde oran daha da yüksektir... Afrikalının yaş ortalaması 32 - 42'dir. Beyazlarınki ise 67 - 72'yi bulmaktadır...» (Güney Afrika'ya Karşı Ekonomik Kısıtlamalar Üzerine Milletlerarası Konferans'taki konuşma, Londra 1964.)

Ama, kapitalistin amacı işçiye bu denli az ücret ödemekse, beyaz işçilere ödenen yüksek ücretlere ne buyurulur? Elbette ki kapitalist aynı işi daha düşük ücretle yaptırabilecekse beyazlara ödeyeceği ücret israfına razı olamaz. Gerçekte, kapitalistin beyaz işçinin yerine siyah işçi çalıştırmasını önleyen kanunlar vardır. Peki ama, kendi hesabına daha kârlı bir duruma geçmek için kapitalistin bu kanunlara karşı çıkmasını beklemek tabii değil midir?

Güney Afrika'da sanayileşmenin başlangıcında beyaz işçilere çok yüksek ücret vermek için ekonomik sebepler vardı. Bu beyaz işçiler ülkenin vasıflı işçi ihtiyacını karşılamak üzere çağırılan göçmenlerdi. Güney Afrika'da ne beyaz, ne de siyah işçiler bu vasıflara sahip değillerdi. Fakat 1922 sıralarında durum değişmeye başladı. O sıralar beyaz işçilerin beşte dördü Afrikaner'di. Siyah işçiler de daha o zamandan bir hayli ustalık edinmişlerdi. Hem de öylesine ki, Madenciler Odası beyaz işçilere oranla siyah işçilerin sayısını arttırmaya karar aldı. Bu hareketin amacı maliyeti düşürmekti. Bunu izleyen «Rand İsyanı»nda beyaz işçiler durumlarını, savunmak üzere ayaklandılar. Smuts, silâhlı kuvvetlere baş vurdu. Grev sırasında kapitalistler kendi kârlarının siyah ya da beyaz, her işçiden daha önemli olduğunu gösterdiler. Bir sürü beyaz işçi öldürüldü. Üç beyaz işçi de asıldı.

Tıpkı 1922'de olduğu gibi, bugün de beyaz işçi kapitalist ekonominin sürgit karşılayamayacağı bir lükstür. Burada genel olarak ekonomiden değil de **kapitalist ekonomiden** sözettiğimizi belirtelim. Başka bir deyişle, biz, beyaz olsun, siyah olsun işçilerin yüksek ücret almalarının karşısında değiliz. İşçiye yüksek ücret ödemek ekonomik değildir de demiyoruz. Bizim söylediğimiz şudur: Herhangi bir işçiye yüksek ücret vermek kapitalist ekonominin tabiatına aykırıdır.

Politika ile ekonomi arasındaki çelişmeler

Kapitalist açısından beyaz işçi, olmasa da olur türden bir lükstür. Ama yönetim bakımından, beyaz işçinin, oy vermesini garanti edecek şekilde yüksek

ücret almaya devam etmesi önemlidir. «Başkentteki memurların ve çalışanların, beyaz nüfusun beşte biri kadarı olduğu, bunların aileleri ile birlikte seçmen çoğunluğunu teşkil ettikleri tahmin edilmiştir.» (Bunting, **Rise Of The S. A. Reich**, s. 287). G. Fasulo'nun 1952'deki bir konuşmasında da belirttiği gibi: «Nat (*) 'ların yapmaları gereken tek şey, devlete bağlılık gösterenleri mutlu kılmaktır, böylece iktidarda sonsuzluğa kadar kalabilirler...» Hükümet de beyaz işçinin desteğine bel bağladığını saklamamaktadır. 1956'da Balthasar Vorster, Mecliste şöyle demişti: «Kendisine izahat verme zorunluluğunu duyduğumuz tek bir kişi biliriz. O da Milliyetçi Parti'yi bugünkü duruma getiren ve ilerde de bu durumda tutacak olan Güney Afrkalı beyaz işçidir.» (**The Rise Of The S. A. Reich**'taki alıntı, s. 252)

Bu durum, kapitalist ile yönetim (hükümet), ekonomi ile politika arasındaki çelişmeyi dile getirmektedir. Fakat iş çevresi, hükümet politikasına muhalefetini, kendi çıkarlarına zarar vermeden bir meydan okuma raddesine vardıramaz. Öte yandan da kapitalist, hükümet politikasının uzun sürede toptan çöküşe yol açabileceğinden korkmaktadır.

Şimdiye kadar bütün homurdanmalar madencilik ve yapım endüstrisinden gelmiştir. Biz yapım endüstrisi ile yetineceğiz. Bunun sebebi madencilik çevrelerinde değişme isteği belirtilerinin bulunmaması değildir. **Güney Afrika Ekonomisi** adlı incelemesinde profesör Houghton'ın dediği gibi, «bütün göstergeler gelecek genleşmenin köşe taşının mutlaka yapım olacağını gösteriyor. Bunun için Güney Afrika'nın ekonomik gelişmesinde yapım endüstrisinin önemi gereğinden fazla belirtmeye hacet olmayacak kadar büyüktür.» Yapım endüstrisini bundan ötürü ele alıyoruz. Yapım endüstrisinde, 1969 yılında 782.000 işçi çalışıyordu. «Güçlü ve çeşitlenmiş bir yapım endüstrisi kurmanın taşıdığı önem çeşitli hükümet raporlarında belirtilmiştir.» (**The South African Economy**, s. 126)

Endüstri ve Tarım İhtiyaçları Komisyonunun Üçüncü Geçici Raporunda şunlar önerilmiştir:

1) **Sanayide Afrikalılardan daha çok yararlanma** dahil, emekten daha iyi yararlanmalıdır; (ben belirttim — P.P.)
2) Maddi gelir dağılımı daha hakkaniyetli olmalıdır.

S. H. Frankel 1944'te, Harry Oppenheimer de 1950'de yapım endüstrisinin büyük ölçüde madenciliğe dayandığını belirtmişlerdi. Harry Oppenheimer, yapım endüstrisinin bağımsız ve güçlü ekonomi sektörü haline gelmesi için ihracatın artması zorunluğuna işaret etmişti. «Bu da,» diyor Oppenheimer, «Güney Afrika'da tüm endüstrinin **maliyetleri azaltması gerektiğini** söylemekten başka bir şey değildir.»

1958 Vijoen Komisyonu başkaları arasında şunları da önermişti:

1) Halkın alım gücü arttırılmalıdır.
2) Tüm halka iş imkânları sağlanmalıdır.

(*) Natal bölgesindeki, ırkçı beyaz yöneticiler —Çev.

İş tahsislerinin kaldırılması talebinde peygamber inadıyla israr edildiğini görüyoruz. Herkese iş imkânı sağlamaktan ve endüstride Afrikalılardan daha fazla yararlanmaktan murat edilen, aslında budur. Bu da beyaz işçinin genel iş furyasına atılmasıyle sonuçlanacaktır. Rekabet etkisini gösterecektir. Kapitalist, eskiden beyaz işçiye yaptırdığı bir işi daha az bir ücret karşılığında Afrikalıya yaptırmakta serbest olacaktır. Halkın alım gücünün arttırılması isteği, beyaz olmayanların daha yüksek ücret almalarından başka bir anlama gelmez. Buna karşılık, maliyeti düşürme zorunluluğu da vardır. Beyaz olmayanların ücretlerindeki artış ise **maliyeti arttırıcı** etki yapacaktır.

Bundan dolayı, beyaz olmayan işçilerin ücretleri yükseltilirken aynı zamanda üretim maliyetini de düşürmek gerekir.

Maliyeti düşürmenin bir yolu, işgücünden daha akıllı bir şekilde yararlanmaktır. İşçinin belli bazı vasıflar kazanmasına imkân sağlanmalıdır. Bu da şu demektir: belli bazı vasıflar kazanmış gezginci işçiler yerlerini bırakıp gitmeli, onların yerini acemi işçiler almalıdır. Muhakkak ki, bu da israflı bir uygulamadır.. İşçiye çalıştığı yerin yakınında oturma izni verilmelidir. İşçinin hayat standardı daha iyi olmalıdır.

Maliyet, beyaz işçilerin yerine beyaz olmayanları almakla da düşürülebilir. (Gene belirtelim ki bu, Afrikalılar Milli Kongresi'nin, ya da herhangi bir ilerici örgütün politikası değildir. Çabamız kapitalistin nasıl muhakeme edeceğini göstermektir. Amacımız, beyaz işçiyi Afrikalının şu anda içinde yaşamakta olduğu açlık derekesine indirmek değildir. Gerçek amacımız, Afrikalı işçiyi şu anda beyaz işçinin bulunduğu seviyeye çıkarmaktır.)

Ekonomiyi geliştirmenin gerekleri, yukarıda belirtmiş olduğumuz tedbirleri öngörür. Bu değişiklikler ise beyaz işçinin imtiyazlı durumunu tehdit eder. Bu değişiklikler gerçekleştirildiği takdirde beyaz işçi kapitalist bir ülkedeki işçinin kaderini Güney Afrika'daki öbür işçilerle paylaşacaktır.

Bundan, ellerini kollarını kavuşturup, bu değişikliklerin olmasını beklemek gerektiği sonucuna varmayalım. Burada işaret ettiğimiz, **değişiklik eğilimlerinin** varlığıdır. Bu eğilimlerin Güney Afrika'daki büyük endüstri ve finans güçlerince desteklendiğini gösterdik. Güney Afrika'da işbaşındaki ekonomik kanunlarla hükümet politikası arasında çelişmeler bulunduğuna işaret ettik. Hükümet bu çelişmeleri bastırmaya çalışacaktır, çalışmaktadır da. Ama hükümet bu çelişmeleri **ortadan kaldıramaz.** Bunlar iyice keskinleşirler.

Değişen şartlar karşısında beyaz işçinin tavrı

Peygamber harmaniyesine bürünüp işçinin hangi yolu tutacağı konusunda kehanette bulunacak değiliz.

Olsa olsa, beyaz işçinin düşüncesinin muhtemel gelişme yollarını ve bu düşünceyi nasıl etkiliyebileceğimizi gösterebiliriz.

Beyaz işçi hayat standartı, sosyal durumu, tümüyle maddi durumu daha

etkili ve gerçek saldırılara uğradıkça kendisini büsbütün mahvolmaktan kurtaracak bir eylem yolu seçmek zorunda kalacaktır. Kanımızca onun önünde iki eylem yolu vardır. Birincisi daha gerici bir duruma sürüklenmesidir. Beyaz işçinin imtiyazlı durumu bütünüyle Milliyetçi Partinin geleceğine bağlıdır. Bu yüzden onun durumuna yapılacak saldırılar Milliyetçi Partiye karşı saldırılar şeklinde gelecektir. Gerçekte, Milliyetçi Partiye saldırılar özellikle beyaz işçiyi hedef almış değildir. Bununla birlikte, beyaz işçi saldırı hedefinin kendisi olduğunu sanacaktır. Hükümet de bunun tamamen farkındadır. Habire beyaz işçinin «swart gevaart» (kara tehlike) korkusunu körükleyip durmaktadır. Bunalım yoğunlaştıkça da Milliyetçilerin propagandası bununla oranlı olarak fazlalaşacaktır. «Laager» (*) kapılarını daha sımsıkı bir şekilde kapatacaktır.

Milliyetçi Parti propagandası beyaz işçiyi rejimin yenilmesinin imkânsızlaştığına inandırdığı ölçüde başarılı olacaktır. Milliyetçi Parti propagandası yönetimin bunalımı önleyebileceğine inandırdığı takdirde başarıya ulaşacaktır. Yönetimin yenilmezliğine inanan beyaz işçi fedakârlığa katlanacaktır. Beyaz işçi, her şeye rağmen fedakârlıkların geçici olduğunu düşünecektir.

Milliyetçi Parti yola avantajı durumda çıkmaktadır. Onun propaganda yapacağı kişiler masum insanlar değildir. Afrikaner, ırkçı ideolojiye kapılmıştır. Afrikaneri, kilisesi, okulu, hasılı, kendisini etki altında bulunduran herşey Güney Afrika'da kutsal bir görevi olduğuna inandırmıştır. Bundan dolayı beyaz işçi, özellikle Afrikaner Milliyetçi Parti'yi destekleyecektir. Bunu yalnızca, Milliyetçi Parti onu bunalımdan kurtaracak diye değil, aynı zamanda siyah adama nefretle dolu olduğu için de yapacaktır. Milliyetçi propagandaya iyi bir hedef teşkil edecektir. Milliyetçiler, onun böylesine kritik bir duruma düşmesine sebeb olanın siyah adam olduğuna inandırmaya çaba göstereceklerdir. Eski korku hikâyesi «swatr gevaart» elde hazırdır. Bu propaganda başarıya ulaşırsa, beyaz işçinin dikkati gerçek sefalet nedeninden başka şeylere çevrilecektir. Yönetim için bu durum tam bir başarı teşkil edecektir. Beyaz adamın öfkesi siyah adama doğrultulacaktır. Güney Afrika'da bunalımı doğuran etkenin, Milliyetçi Parti'nin bu siyaseti olduğunu unutmayalım. Demek ki, beyaz işçinin kendisini içinde bulduğu kritik durumun sorumlusu Milliyetçi Partidir. Beyaz işçi bunun farkına varabilse öfkesini yönetime doğrulturdu. Oysa Milliyetçi Parti «swart gevaart» ve Afrikaner'e düşen hristiyanlık borcu propagandasiyle beyaz işçinin dikkatini sıkıntılarından başka yerlere çekmektedir. Bununla da kalmıyor; Milliyetçi Parti beyaz işçinin öfkesini ilerici güçlere yöneltmeyi de başarıyor.

Kabuğuna çekilmiş beyaz işçi

Tarih, hakim sınıfların bu aldatmacadan yararlanışlarının örnekleriyle doludur. Hitler, Alman halkının öfke ve hoşnutsuzluğunu Yahudilere yönelttiğinde bu sanatı mükemmelleştirmişti. Führer'in yönetimi boyunca tüm Alman tarihi,

(*) Güney Afrika'da beyazlara ayrılmış korumalı konak yeri —Çev.

Alman halkının hoşnutsuzluğunun gerçek nedeninden çelinip **en gerici amaçlar uğrunda kullanılması** bakımından çok ibret vericidir.

Demek ki, beyaz işçinin durumunun kötüye gitmesi, onun görüşlerinde bir değişiklik olmasının temelini sağlayacaktır, ama bundan onu Milliyetçi rejimin en bağnaz destekçisi kılmak için yararlanılabileceği de meydandadır. Bu, hayatı basit bir sebep ve sonuç süreci olarak görenlere ibret olsun.

Bu durum karşısında devrimcinin görevi: Beyaz işçiyi Vorster rejimiyle kader birliği yapmaktan alıkoymak; aynı zamanda da alabildiğine çok işçiyi devrime kazanmaya çalışmaktır.

Bunlar çok çetin görevlerdir. Gerçekten de öylesine çetindir ki, çoğu Güney Afrikalı bunu denemek uğraşına bile katlanmayacaktır. Herşeyden önce Afrikaner işçinin propagandamızın pek isteksiz bir dinleyicisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Dinlese bile, demin de açıkladığımız gibi, bir insanın görüşleri bir gece içinde değişivermez.

Beyaz işçi kabuğuna öylesine çekilmiştir ki ona erişebilmek zordur. Devrimci propaganda şöyle dursun, beyaz işçilerin çoğu, İngilizce basını bile izlemez. Başka deyimle, beyaz işçi sürekli olarak Afrikaan basının sayfalarıyle kendisine ulaşan Milliyetçi propagandanın tutsağı durumundadır. Sendikalar ırklara göre ayrılmıştır. Grup bölgeleri vardır. Hepsinin de üstünde, yıllardır oluşa duran kapkalın bir ırkçılık kabuğu vardır.

Üstelik devrimin görünen niteliği beyaz işçiye ters düşmektedir. **Tabii ki devrim demokratiktir, ırkçı olmayan bir toplumu hedef almaktadır. Oysa Güney Afrika toplumunun niteliği gereği Siyah ile Beyaz arasındaki bir mücadele biçimine bürünmektedir.**

Beyaz işçiden, kendisini mahvetmeye kararlı bellediği kimseleri can kulağıyle dinlemesi beklenemez. Kaldı ki devrim, işlerin aksamamasına göz kulak birinin bulunduğu bir laboratuvarda olmaz. **Devrimi insanlar, duyan, nefret eden, kin duyan ve pek çok şeyi unutmayan insanlar yapar.**

Gericinin gericisi

Beyaz işçilerle emperyalist bir ülkenin işçileri arasında benzerlikler vardır. Bu ülkelerdeki işçiler de sömürgelerin sömürülmesinden az da olsa sebeplenirler. Bu nedenledir ki, bu ülkelerdeki işçi önderlerinin iş sömürge ülke karşısında tavır almaya geldiği zaman gericinin gericisi olduklarını görmek şaşırtıcı olmaz. Ama gene de onların safları arasındaki ilerici işçilerin ödevi, onlara sömürülen halkların mücadelelerinden yana yer almalarını anlatmaktır. Bu gibilerine, sömürge halkının düşmanı ile kendi düşmanlarının aynı kimseler olduğunu anlatmak gerektir. Her türlü engeli aşarak, sömüren ülke işçileri ile sömürülen ülke işçileri arasında sarsılmaz bir dayanışma gerçekleştirilmelidir.

Ama, ne kadar benzerlik bulunursa bulunsun, Güney Afrika devrimcisinin görevini son derece zorlaştıran etkenlerin var olduğunu da akıldan çıkarmaya-

lım. Bu zorlukların en başında ırkçılık ve, beyaz işçilerin kafalarına böylesine bilinçsizlikle yerleştirilmiş siyah adam korkusu gelir.

Görünüş genellikle iç açıcı olmaktan uzaktır. Ama büsbütün umutsuzluğa kapılmayalım. Propaganda beyaz işçilere ısrarlı bir şekilde yöneltilmelidir. Devrimin niteliğini onlara açıklayalım. Mücadalemizin bir ırk mücadelesi olmadığını açıkça ortaya koyalım. Uğrunda mücadele ettiğimiz demokratik toplumda herkese yer bulunduğunu açıkça belirtelim. Herşeyden önce onların gerçek durumlarını ve gerçek geleceklerini kendilerine anlatalım. Şu anda içinde yaşadıkları imtiyazlı ve sun'i durumun sonuna kadar süremeyeceğini açıkça ortaya koyalım.

Silâhımız kendi gücümüzdür

Ama bizim baş silâhımız kendi gücümüzdür. Biz beyaz işçiye yalvarmayacağız. Beyaz işçiden şefaat dilenmeyeceğiz. Beyaz işçiye en ufak bir taviz vermeyeceğiz. Gücümüzden yola çıkacağız. Mümkünü yok, kazanacağımızı açıkça belirteceğiz: Güçlü hamlemiz önünde yönetimin darmadağın olacağını göstermeliyiz. Devrimin sonucu konusunda beyaz işçinin kafasında hiç bir tereddüt olmamalıdır. **Bütün kozların bizim elimizde bulunduğunu anlamalıdır.** Gelecek bizimdir. Bu gelecekte ona da yer vardır.

Rejimin tuzla buz olacağını ona soğukkanlılıkla, bilimsel olarak ve güvenle göstermeliyiz. Güney Afrika'daki hâkim eğilimleri ona açıklayalım. İşlerin böyle sürüp gitmeyeceğini kafasına sokalım. İşler böyle gidemez. Vorster ve onun çılgınlar çetesinin beyaz işçiye felâket ve yıkıntıdan başka hiç bir şey vaad edemeyeceğinin bilincine varmasını sağlayalım.

Beyaz işçi için umut vardır. Çok şey bize bağlı olacaktır, **ama son tahlilde, seçmeyi onlar yapacaklardır.** Biz ancak bizden isteneni yapabiliriz. Fazlası elimizden gelmez. Söz konusu olan ülkemizin özgürlüğüdür.

Afrikaner aydın

Hangi türden olursa olsun, aydınların tavrında hemen göze çarpan şey tutarlı bir grup olarak davranmamalarıdır. Aydınların arasından en gerici unsurlar da çıkabilir, en ilerici unsurlar da. Tarihin en büyük devrimcilerinin bazıları aydınlar arasından çıkmıştır. Bu melun gericilerin bazıları da çıkmıştır bunların arasından. Bu, aydınların toplumda ayrı ve bağımsız bir sınıf teşkil edememelerinden ileri gelir. Olsa olsa hakim sınıfların peşine takılırlar. Azlığı teşkil eden bazılarının da ilerici güçlerle kaderlerini birleştirdikleri doğrudur.

Afrikaner aydınlar da bu tabloya uyar. Bildirildiğine göre Broederbond çoğunlukla öğretmen ve rahiplerden oluşuyor. Yönetimde aydınlar seçkin bir yer

tutuyorlar. Güney Afrika'da faşist doktrinin kaynağı Afrikaan üniversitelerdir.

Gene de aydın daha iyi eğitim görmüş olduğu için toplumdaki eğilimleri çabucak farkeder. İşlerin nereye varacağını çoğu kimseden daha iyi görecek durumdadır. Afrikaner aydın safları arasından daha şimdiden homurtular yükseliyor. Profesör Geyser'in ihanet davası bu kabil bir davaydı. Afrikaner kiliselerinin politikalarından, özellikle Rahip Bayers Naude'ninki gibi kopmalar oluyor. Hükümetin politikasının tuttuğu yol karşısında hoşnutsuzluk belirtisi gösteren daha nice seçkin Afrikaner aydınlar da var.

Artan faşizmle birlikte aydın daha huzursuz bir duruma düşmektedir. Faşizm aydının ideolojik özgürlüğünü kısıyor. 1963 Yayın ve Eğlence Kanunu ülke aydınlarının, özellikle Afrikaner aydınların seslerini yükseltmelerine sebep oldu. Milliyetçi gazete «Die Burger»in sütunlarında sanatın, özellikle Afrikaan sanatın boğulacağından yakınan yazılar çıktı.

İçişleri Bakanlığına verilen ve «ülkemizdeki yaratıcı çabanın geleceğinden derin bir kuşku duyuyoruz, çünkü bu gibi arayışların cevabı ,daha başından susturulabilecekse, hiç bir samimi tartışma, dürüst araştırma ya da manevi gelişme beklenemez.» diyen ilkeler bildirisini sunan delegasyon içinde seçkin Afrikaan yazarlar ve W. de Klerk ile Jan Rabie de vardı.

Aydınlar arasındaki güvensizlik, Milliyetçi iktidarın tüm politik temeline muazzam etkide bulunabilir. Unutmayalım ki aydınlar ideolojik «volk» sadakatinin bekçileridir. Aydınlar tereddüde düşerse, onlarla birlikte başkalarının da tereddüde düşmeleri beklenebilir.

Beyaz işçi gibi, aydının görüşleri ve tavrı da onun, bunalımın nasıl sonuçlanacağına ilişkin kanılarından etkilenecektir. Ama işçi kendisi bakımından daha iyi yargıya varacak durumdadır. Daha 1960'ta Milliyetçi gazete «Die Burger»de bir başyazı çıkmıştı. Bunda: «zamanın kendilerinden yana olduğuna inanan hareketlerde ne denli güç var olduğunu tarih bize öğretiyor. Zaman da, hem de olanca bereketiyle, Afrika'da politik kontrolu ele geçirmeye istekli siyah insanların arkasındadır,» deniyordu.

Çiftçi

1958'de Güney Afrika'daki çiftliklerin toplamı 104.093'tü. «Beyaz çiftçilerin % 82'sinin Afrikaanca konuşanlar olduğu tahmin edilmiştir; bunların çoğunluğu da şüphesiz Milliyetçi Parti'yi desteklemektedir.» (**The Rıse Of S. A. Reıch**, s. 279). 1953 seçimlerinde Milliyetçi Partinin gösterdiği adayların % 55'i çifçiydi. (**Polıtıcs Of Onequalıty**, s. 470). Milliyetçi Parti de çiftçinin şahsında en güçlü bir müttefike sahip olduğunun bilincindedir. Programlarında, «Ulusun farklı (tabii, beyazlar kastediliyor— P.P.) kesimlerinin çıkarları, hükümetin eşit gözetim ve ihtimamına mazhar olurken, kır nüfusunun varlık ve refahı özel çaba ve özen hedefi olacaktır,» (**Polıtıcs Of Inequalıty**, s. 470). Bu, Milliyetçi Parti'nin harfiyen tuttuğu bir vaaddir.

Çiftçinin ilk isteği emek, daha fazla emek olmuştur. 1958 rakamları, «ülkede tarımla uğraşan kişilerin gerçek sayısının madencilik, yapım ve inşaat endüstrilerindeki bütün işçilerin toplamından fazla olduğunu gösteriyor. (**The South African Economy**, s. 67).

Tarımda çalıştırılan 1.845.000 kişiden 140.600'ü beyaz, 241.300'ü Asyalı ve renkli (melez), 1.462.800'ü ise Afrikalıydı.

Demek ki, gördüğümüz gibi, gerçekte Güney Afrika ekonomisinin tümü gibi, tarım da siyah insanın ve çoğunlukla Afrikalının emeğine dayanmaktadır. Hükümetin politikası da bu emeği sağlamak olmuştur. Hükümet bu konuda başvurulan yöntemlere pek az özen göstermiştir. Yöntemler kaba, zalim ve insanların dirliğine kayıtsız olmuştur. Kimi zaman açlıktan, kimi zaman zorbalıktan, kimi zaman da kanundan yararlanılmıştır. Geçenlerde Hapisaneler Bakanlığının ileri gelenlerinden biri, işçi ihtiyacından yana yakıla söz etmekteydi. Hem hükümlülerin, hem de çiftçilerin bu başını kaşımaya vakti olmayan bekçişi, çiftçilere sürekli işçi sağlamanın zorluklarından şikâyet ediyordu. Ama, Hapishaneler Bakanlığının çiftçi ihtiyaçlarının karşılanması için elden geleni yaptığını da övünçle bildiriyordu.

Güney Afrikaya Karşı Ekonomik Kısıtlamalar Üzerine Uluslararası Konferans'taki konuşmasında Oliver Tambo, Hapishaneler Bakanlığının çiftçinin bu «problemi»ni çözmeye ne şekilde yardım ettiğini söyle anlatmıştı: «Şimdi, ufak tefek geçiş vesikası usulsüzlükleri nedeniyle Güney Afrika mahkemelerinin günde en azından bin Afrikalıyı mahkûm ettiği biliniyor. Afrikalılar aynı zamanda vergi suçları, belediye harçlarını ödememe, şehir ve kır bölgelerindeki bir sürü kararname ve yönetmeliği ihlâlden dolayı da mahkûm edilmektedir. Afrikalılar aynı zamanda içinde yaşatıldıkları son derece ezici şartların kaçınılmaz sonucu olarak işledikleri suçlardan dolayı da mahkûm ediliyorlar.

«Bütün bunlar gözönünde bulundurulursa, bir yıl boyunca Güney Afrika hapishanelerine atılan Afrikalı sayısı günde 200'ü bulsa gerektir. Bunlar hapishanelerden çiftçilere ve öbür işverenlere hükümlü işçi olarak dağıtılıyor; bu şekilde sağlanan işçinin ücretini hükümet ödüyor...»

Brian Bunting, «çoğu çiftliklerdeki çiftlik işçilerinin şartları olsa olsa feodal olarak tanımlanabilir. Bu da Güney Afrika'da beyazların siyahlara karşı efendi ırk tavrını belirlemekte esas rol oynamıştır. Çoğu çiftçiler işçilerini kişisel malları sayarmışçasına davranırlar.» demektedir.

Brian Bunting'in bu son düşüncesine katılmayabiliriz de. Ne de olsa insanlar kişisel mallarına göz kulak olmaya, onları korumaya çalışırlar. Oysa çiftçi işçilerine genellikle sevilmeyen eşyalara beslenen tam bir horgörü ve zalimlikle muamele eder. İşçiler zorbaca ve daima kötü muamele görür. Ancak yaşayabilecekleri kadarı verilir onlara. Hayvanlardan da beter bir şekilde yaşamak zorunda bırakılırlar.

Çiftçi yönetimce türlü yollardan korunur. Çiftçinin hayatını bu dünyanın cenneti haline getirmek için fiat tespiti, pazar kontrolları ve daha bir sürü kanunlar vardır.

En önemlisi, devrimin kararlılıkla ve şaşmaz şekilde çiftçiye karşı olduğudur. Bizim Özgürlük Bildirimiz acı (çiftçi için acı) maddelerden sonra tabloyu şöyle çizer: «Toprak mülkiyetinin ırk esasına göre sınırlanması sona erdirilecek ve bütün topraklar toprağı işleyenler arasında bölüştürülecektir... Toprakta çalışan herkesin hareket özgürlüğü güven altına alınacaktır... Çiftlik işçileri bütün öbür çalışanlarla aynı haklara sahip olacaktır...,» ve «iş haftası 40 saat olacak, **bütün işçiler için** yurt çapında asgari bir ücret uygulanacak, ücretli izin ve ücretli hastalık izni bulunacaktır.»

Bu isteklerin her biri çiftçi için bir hançerdir. Bu bakımdan o, biraz önce incelediğimiz beyaz işçi ve aydından ayrıdır. Özgürlük Bildirisi gerçekte beyaz işçileri hedef almaz. Yalnızca şu anda beyaz işçilerin yararlandıkları hakları bütün işçilere vermeyi gözetir. Aynısı aydın için de doğrudur. Onun aydın olarak hak ettiği imtiyazlara dokunulmayacaktır. Sadece bunlar herkese teşmil edilecektir. «İnsanlığın bütün kültür hazineleri herkese açılacaktır...» (Özgürlük Bildirisi). Beyaz işçi ile aydın, ırkçılıktan sağladıkları imtiyazlarını kaybedeceklerdir. Ama bunlar kaybettiler diye ölecek değillerdir. Olsa olsa durumları düzelecektir. Özgür ve demokratik bir toplumda aydın, günümüz faşist toplumumuzun böylesine belirgin bir özelliği olan kısıtlayıcı etkilerden bağımsız olacaktır. Şu durumda «insanlığın bütün kültür hazineleri herkese açık» değildir. «Kitapların, fikirlerin... özgürce mübadelesi» yoktur. Bütün bu istekler Özgürlük Bildirimizde yazılıdır. Bu isteklerin gerçekleşmesinden aydın yararlı çıkacaktır. Beyaz işçi de gerçek sömürücülerinin aleti olmaktan kurtulacaktır. Yalnız başına ve güvensizlik içinde yaşamaktan, devamlı korku içinde olmaktan sıyrılacaktır. Toplumun çoğunluğunu bir tehlike olarak gördüğü yaşayıştan kurtulacaktır. Beyaz işçi, toplumun geri kalanıyle birlikte sağlıklı ve dirlikli bir toplumda yaşamanın bütün nimetlerinden yararlanacak duruma gelecektir. O halde beyaz işçi ile aydının kaybedecekleri ne vardır? Onlar insanlığın geri kalanından ayrı yaşama, bütün dünya tarafından hor ve küçük görülme imtiyazını kaybedeceklerdir.

Onlar, Güney Afrika'nın siyah insanlarından daha fazla para almak daha iyi evlere, okullara ve daha iyi bir yaşayışa sahip olma imtiyazlarını kaybedeceklerdir. Demokratik bir toplumda yönetim, **herkese** mümkün en iyi hayatı sağlamaya çaba gösterecektir. Başka deyimle, beyaz işçi ve aydın **bu imtiyazlara yalnız başına sahip olma** imtiyazlarını kaybedeceklerdir. Demokratik toplumda beyaz işçi ve aydın dahil herkes bu imtiyazlardan yararlanacaktır. Gerçekte bunlar, imtiyaz olmaktan çıkacaktır. Toplumun bütün üyelerinin hakları haline gelecektir. Bu nedenle, gerçekte beyaz işçi ve aydın hiç bir şey kaybetmiş olmayacaklardır. Ancak bencil olma haklarını kaybedeceklerdir.

Önemli olanı, beyaz işçi ile aydının halkı doğrudan doğruya sömürür durumda olmamalarıdır. Çiftçi için ayni şeyi söylemek mümkün müdür? Beyaz çift-Güney Afrika halkının en amansız, en sadist sömürücüsüdür. Devrimin kendisi

gibilerinin sonu demek olacağını bilir. Irkçılığı sonuna kadar savunacaktır. Güney Afrika rejimine sonuna kadar kol kanat gerecektir. O rejimin yıkıntısı altında gömülüp gitmeye mahkûmdur.

Büyük iş çevresi

Kapitalist, beyaz çiftçi ile birlikte Güney Afrika halkını sömürür. Hükümet politikası ona ucuz işçi, dolayısıyle de muazzam kârlar sağlamaktadır. Aynı zamanda grev yapamayan, sesini çıkaramayan işçileri emrine vermektedir.

Kapitalist için bu müstesna duruma rağmen, büyüyen ekonominin icapları gitgide ve daha ısrarlı bir şekilde hükümet politikasında değişiklikler yapılması için baskıda bulunmaktadır. Biraz önce bu konular üzerinde başka bir münasebetle durmuştuk. Bundan dolayıdır ki, büyük iş çevresinin hükümetle bir hayli görüş ayrılıkları vardır. Ama büyük iş çevresi halktan ürkmektedir de! Hükümeti, halkın yönetimi devirebileceği kadar zaafa düşürürüm korkusuyle yönetime çok şiddetle karşı çıkamaz. Bu yüzden de muhalefeti zayıf ve isteksizdir. Değişiklik isteği ve değişiklik korkusu arasında kala kalmıştır.

Bununla birlikte yönetim, büyük iş çevresinin oportünistliğinin farkındadır. Büyük iş çevresinin yönetime, halkı boynu eğik tutmak için muhtaç olduğunun bilincindedir. Yönetim şüphesiz «ticaret, sanayi ve madencilikte egemenliğin **hâlâ İngilizce konuşan** topluluğun elinde bulunması» durumundan hoşnut değildir (Colin and Margaret Legum: **Power In S.A.**). Fakat bir Oppenheimer, ya da bir Engelhard'ın özel mali gücü ile rekabet edebilecek hiç bir Afrikaner yoktur. Bu nedenle yönetimin Afrikaner olmayan özel sermaye gücüne cevabı, devlet sermayesini geliştirmek olmuştur. 1960'ta devlet sermayesinin denetimindeki aktifler 1.500.00 sterlin dolaylarında tahmin ediliyordu. Devlet sermayesine ortak bağlı şirket ve firmalarca kontrol edilen aktifler de katılırsa bu toplam bir hayli büyüyecektir.» (**The Rise Of S.A. Reich** s. 287).

Devlet sermayesinin bu gelişmesinin anti-Afrikaner ya da hatta Afrikaner olmayan büyük sermayenin gücünü zayıflatacağı hesap edilmektedir. «Güney Afrika'ya yatırılan toplam yabancı sermaye yaklaşık olarak toplam devlet sermayesi kadardır. Fakat bu sermaye birçok kuruluşlar arasında bölüşülmüş olduğundan politik ve ekonomik etkisi hiç bir zaman devlet sermayesininki kadar büyük değildir.» (**The Rise Of S.A. Reich** s. 287).

Bu nedenle, ihtimal ki yönetim aleykindeki bütük iş çevresinin etkisi azalmakta ve devlet günden güne ekonomik bakımdan daha güçlü hale gelmektedir. Büyük iş çevresinin tepkisi, devletle ve genel olarak da büyüyen Afrikaner sermayesiyle daha sıkı ittifak aramak olmuştur. Bu eğilime örnek, Anglo-American Corporation ve Federale Mynbou'nun ortak teşebbüsü Main Street Investments'ın kuruluşudur.

Devrim, ancak o devrimin şartları yerine gelince başarılı olur. Bu incelemede hâkim beyaz azınlık safları içindeki şartları gözden geçirdik. Şüphe yok ki incelememiz mükemmel, çıkardığımız sonuçlar da nihai ve tarih bakımdan geçerli olmak iddiasını taşımamaktadır. Bu nedenle makale, nihai cevaplar peşinde koşanları hoşnut etmeyecektir. Bu, da bizim sorumlu tutulamayacağımız, dolayısıyle de, özür dilemeyeceğimiz bir hoşnutsuzluktur.

Burada olsa olsa bazı gelişme eğilimleri gösterilmiştir. Bu eğilimler daha belirli duruma gelebilir. Belki de daha silikleşebilir. Bunlar —devrim yolu ile olmadıkça— ortadan yok edilemez. Önemli olan da budur.

Son hareket halka düşer. Son ve en dramatik harekette sahneyi halk dolduracaktır. Ve perde indiğinde tarih ileriye doğru bir adım daha atmış olacaktır.

CAN YÜCEL

damdan damlaya damlaya göl olmaz ya

I

Bi sağ yanıma yattım, geçti beş yıl,
Bi de soluma yattım, etti mi on!
«Hadi, kalk», dediler «bitti bu fasıl!»
Hay Allah kahretsin, uyanamıyom!

II

Yarın pazar, sokağa çıkma yasağı var,
Seçim kütüklerini dolduracaklarmış...
Kıyamet kopmaz a,
Yarın da sokağa çıkmayıveririz, canım!

III

Biliyor dostlar benim volta atmaktan hazetmediğimi
Matrak olsun diye çağırıyorlar aralarına
Başımla «Aah!» deyince ben, gülüşüyorlar
Sonra bir Veysel Karânî edâsıyla
Yeniden düzülüyorlar yola
O helâyla orta-kantin arasındaki tam yirmi iki buçuk adımlık
kervan yoluna
Ben de Kemal-i tâzimle su döküyorum arkalarından
Dışarda da biraz böyleydi zaten
Aptestten çok namaz kılardı bizim ihvan

IV

Koridor üzerindeki pencerelerden birinin içine tünemiş,
On ikinci koğuşun avlusunda voleybol oynayanları seyrediyordum:
Köylüler top değil, toprak keseğiymiş gibi nereye rastgelirlerse
savuruyor topu,
Çaycı da kırmızı camdan çiçekleriyle ürkek bir tavşan gibi
seyirtiyordu.
Biri seslendi birden,
Baktım: ağır makinistlerden Hacı Avcı
«Aklım kesti» dedi, «yatarsın sen bu cezayı»
Nerden icabetti bu lâf pek anlayamadım ya,
Oturduğum yerde şöyle bir doğruldum;
Yaşar Kemal işitmesin, ama
Nobel kazanmış kadar oldum.

V

Geçen gün görüşe gelenlerin isimleri okunurken, hoparlörde,
Otobüs terminalleri düştü aklıma,
Aynı çatlak ses, aynı nalça ağız:
«Adana'dan İstanbul istikametine gitmekte olan Gazanfer Bilge
Turizm otobüsü yolcuları, otobüsünüz hareket etmek
üzredir...»
A, baktım, şaka-maka derken, daldırıp gidiyoruz İstanbul istikametine!
Tıh! Tıh! Tıh! Tıh! Tıh!
Sıçmışım ben böyle 1930 modeli ranzayla çıkılan İstanbul
seyahatinin içine!

VI

Af bir atıfettir
Şartı bunun nedamettir,
Nedamet de hiyanettir,
hiyanet de fazilettir...
Fazileti Faşizmin...
Hiiiç merak etme,
Bunlar eveleye geveleye böyle
Eninde sonunda affı verecekler bize,
Amaa,
Biz onları...
Biz onları affetmeyeceğiz, azizim.

VII

Gazeteci bağırıyor:
«Af vaar, afyon vaar!...»

VIII

Bugün Ondokuz Mayıs,
Mayısın ondokuzu,
Sen ey Türk istiklâlinin koruyucusu,
Sen ey ülkemizin geleceği,
Ulusumuzun gözbebeği,
Sen ey demir parmaklıklarda barfiks yapan,
Ranzalarda perende atan,
Sportmen ve kahraman Türk gençliği,
Önünde senin bütün Kilit-Bahirler açık,
Ama her zaman Samsun'a çıkılmaz a,
Bu sabah da avluda volta atmaya çık!

IX

Mahkemeden döndüler
İddianameyi okumuştu savcı,
Yüz altmış sekiz'den mahkumiyetlerini istiyordu...
T.C.K.'yı buldular:
«Her kim 125, 131, 146, 147, 149 ve 156 ıncı maddelerde yazılı cürümleri işlemek için silâhlı cemiyet ve çete teşkil eder yahut böyle bir cemiyet ve çetede amirliği ve kumandayı ve hususi bir vazifeyi haiz olursa, on seneden aşağı olmamak üzre, ağır hapis cezasına mahkum olur. Cemiyet ve çetenin sair efradı beş seneden on seneye kadar ağır hapisle cezalandırılır»
diyordu 168 inci madde.
ÖLDÜLER, DİRİLDİLER, ÖLDÜLER...
Derken en küçükleri,
Sahir,
— On sekizinde ya var, ya yoktu —
«İşe bak» dedi,
«İlkokulda da benim numaram yüz altmış sekizdi!»
Hep bir ağızdan GÜLDÜLER...

X

Dışardan gelen haberler berbat:
Bir yandan pahalanırken hayat,
— Fiyatlar FİAT, ücretler PERMEŞAT! —
Bir yandan da ucuzluyor memat,

Bir imzaya bakıyormuş kontur gerillayla üç aylık kontrat!...
Görüşe bir hanım geldi geçen gün,
«Teselli için söylemiyorum, vallahi» dedi.
«dışarıya göre emin olun, sizin burası saltanat!
«Meselâ, hiç imkân var mı, efendim, şu çayı...»
Tel örgüden süzülen ışığa tuttu bardağı;
«Dışarda...»
Dayanamadık artık, bastık kahkahayı...
«Canım, biliyoruz» diye üsteledi,
«Biliyoruz, içerde de vaziyet bombok,
«Bombok ama,
«Hiç değilse içerde içeri düşme tehlikesi yok!»
Düşündük sonra arkadaşlarla,
Ziyaretçi hanım haklı çok...

X

Ben utangaç tabiatlı bir adamım.
Küçük kızım Su'ya bakmayın siz,
— Ona göre ben — o'oohh! — yumuşak başlı bir kaplanım!
Ciddi söylüyorum, fena halde utangacımdır.
Hele biri beni ezkaza övmeye başlasın,
Resmen kızarır, bozarırım...
Delikanlıyken daha da berbattı ya:
Babam, sofrada,
«Şu yazdığın şiiri amcalarına oku, bakalım!» demez mi,
Handiyse masanın altına saklanırdım...
Ama şimdi,
Mapusa düştükten sonra,
Sağda-solda hakkımda çıkan yazıları gördükçe,
Utanmak nerde!
Yadırgamıyorum bile...
Biliyorum çünki
Benim için yazılmış değil,
Özgürlük uğruna mapusta yatan bir ozana yazılmış o övgüler...
Yine de bazan
— Bazan dediysem, hani iki-üç haftada bir —
O özgürlük uğruna mapus yatan ozana
— Belki de buranın havasından, suyundan —
Bir parçacık benziyorum kanısına kapıldıkça
— Huylu vazgeçmezmiş ya huyundan —
Bir pembelik yayılıyor yanaklarıma,
Belli - belirsiz ama...

H E İ N E

1797 yılında Düsseldorf'ta doğdu. Yoksul bir yahudi ailesinin çocuğudur. Amcasının yardımıyle hukuk okudu. Romantizme yakınlık duydu, Hegel'in etkisinde kaldı. 1826 yılında çağına göre ilerici yazılar yazdı. Bu yazıları ve Alman iktidarının haksız yönetimine karşı tutumu nedeniyle Almanya'da barındırılmadı, 1830'da Fransa'ya gitmek zorunda kaldı. Fransa'da edebiyat ve sanat çevrelerinde ilgi ve sevgi gördü. Fransız aydınlariyle Alman aydınlarını yakınlaştırmaya çalıştı. 1840 ve 1848 yılları arasında çağının en ileri düşüncesi yanında tam yerini aldı. Bu dönemde devrimci aydınların çoğuyla ilişki kurdu, hattâ arkadaşlık yaptı. Bunlardan Karl Marx'ın etkisiyle şiirler bile yazdı. Bu şiirleri 1844'te YENİ ŞİİRLER adiyle bir kitapta yayımladı. 1848'te belkemiği paralizine yakalandı. Bu amansız hastalık onu sekiz yıl yatakta tuttu. Sonunda kurtulamayarak 1856'da Paris'te öldü. Heine, ondokuzuncu yüzyıl Alman şiirinin babasıdır, aynı zamanda insanlığın kurtuluşu savaşının en parlak ve etkin erlerinden biridir. Nazi Almanyasında ilk yakılan kitaplar Heine'nin kitaplarıdır.

Çevirenler:
A. KADİR — SELAHATTİN YILDIRIM

KRAHWİNKEL'İN
TERÖR
DEVRİNİ
ANARKEN

Biz, sayın başkan ve senatörleriz,
tüm değişik inançlar ve sınıflar için
düşünmüş taşınmış kişiler,
halk yararına şu bildiriyi ilân ederiz:

«Kaçının yabancılardan, çünkü onlar
isyan tohumları ekerler gittikleri yerde;
yabancılar hiç bir zaman adam olmaz,
dik kafalıdırlar, iğrenç yaratıklar.
Tanrıya şükür, Alman ırkında böyleleri az.

«Yöneticilerin buyruğuna isteriz uyulsun.
ilkpeşin yahudilerden isteriz, sonra hırıstiyanlardan;
dükkânlarını zamanında kapamak zorundalar.
ister yahudi, ister hırıstiyan olsun.

«Geceleri yanına fener almadan
çıkmayacak sokağa hiç kimse.
Bir sokakta üç kişi yürüyecek olsa,
osaat dağılacaklar, bir araya gelmeden.

«Silâh bulundurmak yasak. Silâhı olan
ilgili makamlara teslim etsin vakit geçirmeden;
bilirseniz eğer canınızın kıymetini,
bulundurmayın bıçak, kurşun, barut falan.

«Bizden farklı düşündüğünü belli eden
vakit geçirmeden kurşunlanacaktır;
karşı koyan, baş kaldıran, eyleme geçen,
ayrıca işkence görecek, hem çok ağır.

«Saygı gösterin başkanınıza, güvenin,
tek koruyucusudur devletimizin o,
en doğru kararlar ondan çıkar,
bütün yaşlılar ve gençler için.
Ey ahali, bizi dinleyin ve dilinizi tutun yeter!»

ESİR
GEMİSİ

1

Mynheer van Koek, esir tüccarı,
geçmiş odasında defterinin başına
hesaplamaktadır ayrı ayrı
yükünü ve umduğu kârı:

«Kauçuk fena değil, karabiber de iyi,
üç yüz çuval ve varil,
altın tozum da var, fildişim de,
ama en tatlı iş zenci ticareti.

«Senegal nehrinin ordan
altı yüz zenci aldım bedavadan,
etleri sıkı, bazuları kuvvetli,
hepsi tavında demir gibi.

«Yerine konyak verdim, çelik falan,
incik boncuk, şu bu;
yarısını sağ çıkarabilsem tamam,
yüzde sekiz yüz kârım oldu.

«Bir sağlam çıkarabilsem üç yüzünü,
Rio de Janeiro'ya bir çıkarabilsem,
her başa ödeyecek yüz duka
Gonzales Perreiro firması.»

Mynheer van Koek, esir tüccarı,
birden sıyrılır düşüncelerinden;
gemi doktoru girer içeri,
doktor van der Smissen.

Bir tırmık gibi ince,
burnunda kırmızı sivilceler,
Tüccar sorar: «Doktorcuğum, nasılsın?
Bizim kara ahbaplardan ne haber?»

Doktor teşekkür eder ve ekler:
«Ben de rapor vermeye geldim sana;
büyük ölçüde arttı
dün gece ölüm oranı.

«Her gün iki kişi ölürken ortalama
bugün yedi kişi nalları dikti,
dördü erkek, üçü kadın,
işledim gemi defterine yedisini de.

«Muayene ettim cesetleri de iyicene;
bilmezsin, bu aşağlık herifler,
fırlatıp atalım diye onları denize,
arada yalancıktan ölüverirler.

«Zincirlerinden çözdüm, hepsini;
yarın sabah erken erken,
aydınlanmadan ortalık,
onları denize atmak niyetim.

«Hemen de su yüzüne çıkıverirler
köpekbalıkları sürü sürü.
Hınzırlar bayılırlar zenci etine.
Onlar benim devamlı müşterimdirler.

«Kıyıdan ayrıldığımızdan bu yana,
dümen suyumuzu izler dururlar,
sonra gelir iştahla yumulurlar
kokusunu alır almaz ölülerin.

«Nasıl da kapışıverirler ölüleri!
Seyrine doyum olmaz.
Biri kafasına yapışır, biri koluna.
Yan etleri atıştırır öbürleri.

«Ne var ne yok yutulur, her şey biter,
başlarlar geminin çevresinde oynayıp zıplamaya,
ve dikerler aradabir gözlerini bana,
sağolasın, der gibidirler.»

Van Koek, içini çekip birden
sözünü keser doktorun:
«Nasıl savalım bu belâyı başımızdan?
Artan ölümleri nasıl önleyelim?»

Karşılık verir doktor:
«Kendilerinde asıl suç;
onların pis nefesleri
havasını zehirledi ambarın.

«Çoğu da öldü melânkoliden,
içleri karardı ölesiye;
bir parça hava, bir parça müzik, dans,
onları iyi eder gibime gelir.»

Van Koek, sevinçten yerinde duramaz:
«Aman ne parlak fikir! Ne parlak fikir!
Benim aziz doktorum, akıllısın sen
İskender'in hocası Aristo kadar!

«Hani Delf şehrinde bir başkan var,
Lâle üreticiler Birliği başkanı,
o da çok akıllı, çok zekidir ama
o senin yarın kadar bile olamaz.

«Müzik! Müzik! Burda, güvertede
bütün zenciler hora tepecek.
Katılmayan, mırın kırın eden
kırbaçlanacak, acıma macıma yok.»

2

Ta yukarlardan, masmavi gökyüzünden
sayısız yıldız bakar aşağılara,
ışıldarlar güzel bir kadının gözleri gibi,
kurnaz kurnaz ve iştahla.

Süzerler aşağıdaki koca denizi,
deniz çok uzakta ve baştan başa kaplı
fosfor gibi parıl parıl erguvani pusla.
Mırıldanır dalgalar istekli istekli.

Tek yelken çırpmaz esir gemisinde,
gemi deniz üzerinde çırılçıplak gibi,
yalnız fenerler titrer güvertede,
yayılır enginlere çalgı sesleri.

Dümenci keman çalar bir güzel,
aşçı flüt üfler inceden,
miçolar davulu gümbürdetirler.
doktor da konuşturur trampeti.

Erkek kadın, bi dolu zenci,
bağrışır çığrışırlar güle oynaya,
zıplarlar dönerler deli gibi,
zincirlerin şangırtısı uyar çalgılara.

Tepinirler güvertede sevinçle coşup,
sarılıverirler zenci güzelleri
çıplak eşlerine şehvetle,
iç çeker, inler, geçerler kendilerinden.

Gardiyan, zevk pezevengi,
kırbaçlar ipe un serenleri,

uyuşukları kırbaçlar ve zorlar
katılmaya cümbüşe.

— Didi didi dam ram titi tam!
Baştan çıkarır bu gürültü
canavarları uyuklarken
sular dünyasının derininde.

Bi sürü köpekbalığı, uykulu uykulu,
çıkıverirler su yüzüne,
bakarlar gemiye doğru,
şaşkın şaşkın, sersem sersem.

Herhal, derler, daha gelmemiş
kahvaltı vakti, ve esnerler,
açarlar boğazlarını geniş geniş.
Çenelerinde bi dolu testereler.

— Didi didi dam ram titi tam!
Bir dans ki bitesi değil.
Sabır kalmaz balıklarda,
başlarlar tırnaklarını ısırmaya.

Sanmam kulak assınlar çalgıya dansa.
Onlar da balıkların çoğu gibi.
Ne der İngiltere'nin büyük şairi:
Güvenme müzik sevmeyen hayvana!

— Ram titi tam tam didi didi!
Bir dans ki bitesi değil.
Dikilir van Koek baş direğinin yanında,
yakarıp kavuşturur ellerini:

«Ne olur, tanrım, İsa aşkına bağışlasan
zenci günahkârların hayatını bana!
Aldırma, tanrım, gücendirdilerse seni,
bilirsin, onların farkı yok koyunlardan!

«Bağışla onları bana, tanrım, bağışla,
hepimiz için ölen İsa aşkına!
Çünkü sağ çıkmazsa, tanrım, üç yüzü,
İşte o zaman bu kulun hapı yuttu!»

MEHMET ERGÜN

fahri erdinç'in ilk hikâyeleri

«Bir gün gelip bütün yazınsal ürünlerin ve yaratıcılarının yeniden değer ölçüsünden geçi rileceğine inanıyorum.»

RIFAT ILGAZ

I

Kurdakul'un sözlüğünden öğrendiğimize göre ilk hikâyelerini 1947'de yayımlamış Fahri Erdinç. [1] Ama edebiyatla uğraşması daha öncelere, 1933'lere kadar gidiyor. 1933 - 1947 döneminde daha çok şiir yazmış. Bir de şiir kitabı yayımlamış bu arada: **Şen Olasın Halep Şehri.** Daha çok, dönemin etkin şiir anlayışı olan Garip çizgisine yakın, ortalama etkilerle yazılmış, başarısız şiirler bunlar. Bu nedenle kişiliğini ortaya koyan asıl ürünleri hikâye ve roman türünde yazdıkları olmuştur.

Fahri Erdinç'in hikâyeye başladığı dönem, toplumumuzun ekonomik açıdan bocalama içerisinde bulunduğu bir dönemdir. Savaş yıllarında, çeşitli yol ve yöntemlerle palazlanan kapkaççı burjuvalarla toprak reformu lâfından ürken toprak ağalari Cumhuriyet Halk Partisi içinde sessiz bir devrim yapmışlar; ilerici düşünceye açık bürokratik kesimi etkisiz bir hale getirmişlerdir. Bu yıllarda, kapitalist dünya ile kurulan ilişkiler yoğunlaştıkça düşünce hayatında birtakım kısıtlamalara gidilmiş, dernek ve sendikalar kapatılarak demokratik zihniyetle bağdaştırılması imkânsız olan birtakım uygulamalara kayılmıştır. Altyapıdan gelen baskıyla siyasal alanda girişilen bu anti-demokratik uygulamalar, kısa zamanda diğer üstyapı kurumlarını da etkisi altına almıştır. Bu dönem içerisinde toplumcu sanatçılara karşı tam bir yıldırı uygulanmış, toplumcu sanat çizgisi yapay yollarla (kitaplar toplattırılarak, dergiler yasal veya yasadışı yollarla susturularak...) okurdan koparılmıştır.[2] Bu çizginin yerini ise bürokrat-

lıktan sıyrılmış ama, bu kez orta-tabakanın heves ve özlemlerinin batağına saplanmış **uyuşmacı** bir sanat çizgisi almıştır. Bu karmaşık atmosfer içerisinde, yazı ve eylemleriyle hikâyede toplumcu sanat anlayışını uygulamaya ve savunmaya çalışan tek imza olarak **Sabahattin Ali** çıkıyor karşımıza. Cumhuriyet'e gelinceye kadar genellikle siyasî konularla uğraşmış olan edebiyatı, toplumsal sorunlarla uğraşmaya yönlendiren bu hikâyeci, pek çok hikâyeciyi olduğu gibi Fahri Erdinç'i de etkiler.[3] Bu açıdan bakıldığında Fahri Erdinç'in ilk hikâyelerinin Sabahattin Ali çizgisinin **uzantısında** yer aldığı görülür.

Rıza Mollof'un bir incelemesinden anladığımıza göre, dört hikâye kitabı yayımlamış Fahri Erdinç 1969'a kadar.[4] Bunlardan yalnız bir tanesi ülkemizde yayımlanmıştır: **Diriler Mezarlığı.**[5] Diğerleri, halen yaşamakta olduğu Bulgaristan'da «türkçe» olarak yayımlanmıştır. Diriler Mezarlığı'nda topladığı hikâyelerinde Erdinç, hikâye-roman gibi edebî ürünlerle, gazetelerde yayımlanmış olan Türkiye gerçeklerine değgin haberlerden yola koyulmuş. Anlattıkları, yaşantı içerisinde gözlenmiş olgular değil, kitaplardan derilmiş olgular... Gerçekçiliği **«sınırlı»** ve **«kısıtlı»** kalıyor bu nedenle. Bu kitapta yer alan hikâyelerden ülkemizdeki dergilerde yer almış olan iki hikâyenin (Devrek No. 1 ve Resmigeçit) dışında kalanlar inceleme harici tutulacaklardır. Çünkü bu yazıda bizim yapmak istediğimiz şey Fahri Erdinç'in zaman içerisinde ne gibi bir gelişim gösterdiğini saptamak değil, yurdumuzda yayımlanan ilk hikâyelerinin hikâyeciliğimiz açısından taşıdığı **değeri** saptamak olacaktır.

II

İkinci Dünya Savaşı'nın toplumumuz üzerinde yarattığı etkiler varlığını sürdürdüğü bir dönemde **ezilen insanların** hayatlarından kesitler sunar Fahri Erdinç. Yazdığı her hikâyesinde belli bir toplumsal sorunu odaklaştırarak **memleket gerçeklerini** yansıtmaya çalışır. Bu yönüyle ele alındığında, sanata belli bir görev yükleyenlerden olduğu anlaşılır Fahri Erdinç'in. Bir yazısında şöyle diyor: **«...bugünü bütün kıymet hükümleriyle yarına bildirmek, eli kalem tutanların ödevidir.»**[6] Fahri Erdinç, bu düşüncesini hikâyelerinde gerçekleştirmeye çalışmıştır.

İlk dönem hikâyelerinde Fahri Erdinç'in sorunlara tutarlı bir dünyagörüşü açısından yaklaştığını öne sürecek değilim. Anlattığı sorunları bir bütün olarak ve onları besleyen gerçeklerle birlikte kavradığı şüpheli. O, ilk hikâyelerinde daha çok **«dramlar»** üzerinde durmuş, dramların çözülmesiyle ilgili ipuçlarını sergilemekten kaçınmıştır. Yazdığı dönem göz önünde bulundurulacak olursa, bir olumsuzluk olmaktan çıkıyor Erdinç'in bu tavrı. Çünkü tutarlı bir sanat çizgisine varmak için yaşanması gereken bir evreydi bu. Fahri Erdinç, bu tarihsel görevi hikâyeleriyle başarılı bir biçimde yerine getirmiş, saptayıcılıktan insanları bir ileri tarih aşamasına yönlendirmeye doğru uzanan gerçeğe yaklaşma yol ve yöntemlerinin önünü açmıştır.

Olgulara sokuluş yönteminde beliren aksaklığa rağmen emekçiden ve emekten yana bir hikâyeci Fahri Erdinç Hikâyelerinin bütününden bu çıkıyor. Onların dertlerini dert edinmiş, gönüllü bir biçimde **«avukatlıklarını»** üstlenmiş... Yazdıklarında emekçinin kurtuluş yoluna ışık düşmüyor pek. Ama dedik ya, tek ona özgü değil bu eksiklik. **Sabahattin Ali**'de de var bu, **Samim Kocagöz**'ün **Telli Kavak**'ında da. Bununla birlikte, kendisiyle aynı dönemde hikâyeleri yayımlanan ve daha çok da «öncü gerçekçiler»in uzantısında yer alan **Zeynel İlhan**'lardan, **Selâhattin Anadol**'lardan, **Sabri Soran**'lardan, **Sefer Aytekin**'lerden... bir adım daha önde olduğunu da görmüyor değiliz Fahri Erdinç'in. Bu açıdan bakıldığında onun **nesnel izlenimciliğin** bir adım ilerisinde, **toplumsal gerçekçiliğin** ise bir adım gerisinde yer aldığı görülür.

III

Bulabildiğim Fahri Erdinç imzalı ilk hikâye **«Afili»**[7] oldu. Ama onun ilgimi çeken, zihnimde iz bırakan ilk hikâyesi ise, **«Devrek No. 1»** adlı hikâyesidir. (Bu iki hikâye arasında yer alan **«Yeşil Bankonot»** başarısız bir hikâye bence.) Bu hikâyesiyle Erdinç, mapushane hayatını bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermiş, kendisinden önce bu sorunu işlemiş olan hikâyecilerin üstüne yükselmiştir. Bundan sonra sanat çevrelerinin ilgisini üstünde toplar Fahri Erdinç. Dönemin önde gelen hikâyecilerinden **F. Celâlettin** şunları söyler ona ilişkin olarak: «Devrek» isimli hikâyeyi yazan Fahri Erdinç, cidden muvaffaktır. Okuyucunun lâkaydisi başladığını hissettiği anlarda, bir dikkati çekiş kudreti var ki, bu istidat genç yazarın yarınını yarınlara götürecektir.» **İlhan Tarus**'un düşüncesi de aynı doğrultudadır: «Fahri Erdinç (...) kendinden beklenen görüş ve inanışı başarıyle yaşatıyor.» Ardından **Seçilmiş Hikâyeler Dergisi** bir **«Fahri Erdinç Sayısı»** düzenler. Bu özel sayıda yer alan dokuz hikâye bize, Fahri Erdinç'in ilk hikâyeleri hakkında gerekli ipuçlarını verebilecek bir nitelikte. Bu nedenle çözümlememizde bu özel sayıda yer alan hikâyeleri temel olarak alacağız.

HİKÂYELERİNİN İÇERİĞİ

«İnsanoğlunun, farkında olmadan alıştığı öyle şeyler var ki, onların bizim için ne kadar kıymetli olduğunu, ancak elimizden almak istedikleri zaman anlıyoruz.» (FES)

«Fes»de Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişle değer sistemlerinde oluşan değişikliklerin, bir kişi üzerindeki yansısını anlatır Fahri Erdinç. Ona gelinceye kadar defalarca işlenmiş, çeşitli boyutlara ulaştırılmış bir konudur bu. Bir **Kiralık Konak**, bir **Deli**, bir **Yaprak Dökümü**, bir **Üç Katlı Ahşap Ev**... vs. hep bu dram üstüne oturtulmuş eserlerdir. Ne var ki, bu yazarlar toplumsal başkalaşımla ortaya çıkan değersel değişimlerin yansılarını, daha çok, eski sınıfsal etkinliğini yitirmiş aristokrat tabakalar üzerinde araştırmışlar, halk hayatı üze-

rindeki etkilerini vermeye yanaşmamışlardır pek. Tanzimat'ın salt aydın kesim üzerindeki etkilerinin araştırılması kadar eksik bir tutumdu bu. Gerçi oluşan değersel değişimler dar bir çevre içinde kalıyordu ama, yığınları etkilemekten bütün bütüne de uzak değildi. Bu nedenle yeni bir düzene geçiş, sadece eski toplumun egemen sınıfına mensup olanları drama sürüklememiş (ki pek çoğu yeni düzenle bütünleşmenin yolunu bulmuştur), aynı zamanda üretici yığınların sosyal varlıklarını da etkilemiştir. İşte **«Fes»** adlı hikâyesinde Fahri Erdinç bu eksikliği gidermeye, değersel değişimlerin üretici yığınlar üzerindeki etkilerini saptamaya çalışıyor.

Fes bir simgedir bu hikâyede. Temelde verilmek istenen şey, altyapıdan bağımsız bir biçimde oluşturulan üstyapı değişimlerinin yol açacağı tepkiler oluyor. Nitekim ölünceye kadar şapka giymemekte direnen saatçi Ali efendi, bu durumu simgeleştirir. Ayrıca Erdinç'in altyapıdan bağımsız bir biçimde girişilen üstyapı yeniliklerinin kitleleşmesini sağlamakta uygulanan yol ve yöntemleri yansıttığı bölüm, gerçekten ilginçtir:

«Kenar mahallelerde ve köylerde bu tepki daha çetin oldu. Köyden pazara inenler, şehrin kıyısına kadar fesle geliyor, şehre girerken heybeden şapkayı çıkarıp giyiyor, pazar dönüşü gene bildiklerini okuyorlarmış... Kenar mahalledekiler de keza... Nihayet gezici hükümet ekipleri ellerindeki makaslarla dolaşarak epeyce fes doğradılar.»

Daha önce Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde karşılaştığımız **bürokrat-halk çelişkisini** değişik bir perspektiften yansıtıyor bu hikâyesinde Fahri Erdinç. Gerçekten de , Sabahattin Ali'de bürokrat-halk çelişkisi, Cumhuriyet'le birlikte yeni bir sınıfsal nitelik kazanmış olan küçük-burjuva bürokrasisi ile üretici yığınlar arasındadır. Fahri Erdinç'te ise toplumsal yapıyı üretici yığınlardan **yana** etkilediğini sanan heyecanlı Kurtuluş Savaşı bürokrasisi ile, Tanzimat sonrası ithal edilen her değerin acısını çekmiş, içe dönük halk yığını arasındadır. Bu nedenle de, bu tarihî çelişki onda daha somut temellere yaslanıktır.

Görüldüğü gibi önemli bir toplumsal sorunu sergilemeye çalışmış bu hikâyesinde Fahri Erdinç. Ne ki, yukarıda belirtmeye çalıştığımız nedenlerden ötürü eksik kalıyor girişimi. Örneğin halkın bu tür üstyapı nakillerine karşı çıkışının nedenlerine değinebilirdi hikâyesinde. Sonra sorunu tek yönlü ele almış: Üstyapı değişikliklerinin halk yaşayışı üzerindeki maddî etkilerinin ne olduğuna değinmemiş. Bu nedenle de, hikâyenin bir köşesine şıkışmış kalmış olan kalıpçı Bayram Ağa hakkında söylenen sözler havada kalıyor:

«Loncanın altında bir kalıpçı Bayram Ağa vardı. Arife günleri fesimizi kalıplatmak için, onun tezgâhının karşısında kuyruğa dizilirdik. Bayram Ağa artık tası tarağı toplamış ve hemen şapka kalıpçılığına göre âlet edevat edinmek için İzmir'e gitmişti.»

Ayrıca yığınların altyapıdan bağımsız bir biçimde oluşturulan üstyapı değişikliklerine bu kadar kolaylıkla ayak uydurabileceklerini kabullenmek güç.

«Dikiş» te iki şeyi birden vermeyi dener yazar: **(a)** Besleme gerçeğini («Bu kızcağız zaten gülmemiştir, gülmeği de öğrenmemiştir; onun yerine kendi geveze-

liği için komiser yardımcısı gülecek olur...»), **(b)** Tüketim mallarından yararlanmada ortaya çıkan eşitsizliklerin yol açtığı dramları («A kızım!.. Adam üç ay evvel «Gurabiye» hastanesinden çıktı; kasığındaki dertten ameliyat ettiler; ille dikişini çürük iple yapmışlar... Orada sırım gibi sağlam iplikler de varmış ama, çok pahalıymış da olur olmaz adamın dikişinde o ipliği kullanmazlarmış... Eee, iplik çürük, öksürük kuvvetli, nihayet adam geçen gün dikişi koparttı!.. Zaten teyel gibi dikmişler... Şimdi geceleri öksürük tutunca, zavallı hemen beni dürtüyor, ben de bir elimi kasığına bastırıyorum.»). Bu ikiliyi başarılı bir biçimde verdiği öne sürülemez. Bunda içerikle biçimi dengeleyememesi kadar, aşırı ölçüde **kaba mizaha** kaçmasının da rolü var.

«İstida» da, simgesel bir biçimde, çıkar guruplarına bölünmüş bir toplumda, egemen sınıfın yedeğinde bulunan bürokratların, sergilenen dertlerle değil de, dertleri sergileyenlerle uğraştığını anlatıyor yazar. Mahpushane hayatından aldığı bir kesit içerisinde, mahpusların insanlık dışı yaşayışlarını yansıtırken, bu durumun düzeltilmesi için «istida» yazdıran bir tutuklunun sürgüne gönderilmesi üzerine, mahpuslarda oluşan «kitle psikolojisi»ni başarılı bir biçimde verir yazar:

«Nihayet geldi, fakat ne sular geldi, ne de istidanın cevabı... Yüzlerce mahpusu susuzluktan ziyade üzen, ameleden Destursuz Ali'yi bile hüngür hüngür ağlatan bir emir, Gâvur Osman'ın Erzurum'a sürgün emri geldi.» (İSTİDA)

«Allah Yapısı» çift yönlü bir hikâye. Bir yandan çoğu kişilerin yapmaya yanaşmayacakları işleri, sırf ekonomik imkânsızlıklar yüzünden yapan insanların iç dünyalarını («Ahmet be, bu bizimkisi kötü zanaat be... Neden mi diyeceksin? Ekmek parası kazanacağız diye ölü beklemek reva mı?»), diğer yandan ölüler dünyasına sokularak, ölüler arasında birtakım konuşmalar yaratarak ölümlerine neden olan toplumsal gerçekleri sergiliyor:

«Şu ince-dalan delikanlı, yatak sırasını beklerken ölmüş. Şunu, tabanlarını ıslatıp ıslatıp döğerken öldürmüşler.» (ALLAH YAPISI)

«Rüşvet»te dilenciler kampından bir gecelik kesit vererek bu insanların dünyasını, onları bu tür eyleme iteleyen sosyo-ekonomik nedenleri, inandıkları, yaslandıkları değerleri sergilemeye çalışır Erdinç.

«Onun baş düşmanları «Hastahaneden çıktım» ya da «Tren paramı denkleştiremedim» gibi ağızlarla dilenenlerdir. Hele yalancıktan sakat gezenlere, çalgılı türkülü dilenenlere pek tutulur.» (RÜŞVET)

«İğde Çiçekleri» yapısal değişimin henüz sözkonusu olmadığı bir dönemde köy hayatından alınmış bir kesit. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde rastladığımız gibi, her biri ayrı bir Türkiye olan, yasaların ulaşamadığı, mal-mülk sahibi kişilerin hesapsız-kitapsız at koşturdukları köylerden biri...

«...bir gece yarısı, kof sesli bir çifte sıkısı duyuldu... Çırayı yakan koşuştu. Bir de baktılar ki Şevket, Şerif ağaların avlusunda boylu boyunca

yatıyor. Önden yediği saçmalarla, yüzü çiçek bozuğuna dönüvermiş. Ağlayan sızlayan çok olduysa da, Şerif ağaya diş geçirilemeyeceğini bilenler, ortalığı yatıştırmaya çalıştılar.» (İĞDE ÇİÇEKLERİ)

«On Kâğıt» ta küçük insanın toplum içindeki iğreti yerini, **«Hamurkâr Süleyman»** da ise sermaye sahibi olmuş bir kişinin, bu süreçle, insanî değerlerden nasıl uzaklaştığını anlatır yazar.

«İstida» ile «Rüşvet» ve «On Kâğıt» a bakarak Fahri Erdinç'in küçük insan dünyasını yakından tanıdığını çekinmeden öne sürebiliriz. Hele «İstida» daki tutukluların aşklıklı-dostluklu dünyaları... çok sonraları **Orhan Kemal** ve **Tarık Dursun K.**'da gözleyeceğimiz **küçük insan gerçeğinin** ilk çizgileri gibidir. Bununla birlikte, kapalı köy hayatını anlatmayı denediği hikâyesinin aynı derecede başarılı olmadığını da belirtmek gerekiyor. Bunun tek nedeni, gözlemsel bir gerçekçilikten çok, kurgusal bir gerçekçiliğe doğru kaymasıdır, sanımca.

İçerikleri üzerine yaptığımız çözümlemeden de çıkarılabileceği gibi, bütün hikâyeleri belli bir sorunun etrafında döneniyor Erdinç'in. Çoğu kez buruk bir hava yükseliyor onlardan. Ama gerçekçiliği Sabahattin Ali'de rastladığımız gibi tuhaf bir «lirizm» taşımıyor. Daha bir **mekanik** çizgide geliştiriyor hikâyelerini Erdinç. Bu nedenle Sabahattin Ali'nin hikâyeleri kadar sarsıcı, rahatsız edici olamıyor onun hikâyeleri. Bu, aşağıda da belirteceğimiz gibi, kısa hikâyenin gereklerine yeterince uymamasından ileri geliyor, sanırım. İçine düştüğü hata, tüm öncülerin içine düştüğü ortak bir hata olduğu için hoşgörüyle karşılanabilir. Bununla birlikte Erdinç'in hikâyelerinin mekanik bir hava taşımalarına rağmen, doğacılığın batağına saplanıp kalmamak gibi bir olumlu özelliğe sahip olduklarını da belirtmeliyiz. Bunda, duyguyu da bir hikâye öğesi olarak hikâyelerine katmasının büyük bir rolü var kuşkusuz.

HİKÂYELERİNİN BİÇİMİ

Biçim açısından ele alındıkta, bir ilkellik göze ilişiyor Erdinç'in hikâyelerinde. Bu açıdan bakıldıkta, hikâyeleri **Sadri Ertem** çizgisinin hayli önünde. Ama **Sait Faik** ve **Sabahattin Ali** gibi hikâyecilere göre oldukça geride kalıyor. Hikâyelerinde gözüme ilişen belli başlı aksaklıklar şunlar oldu:

I. Klâsik hikâye tekniği ile yazan Erdinç, insanlarının karakterlerini dış gözlemle çizmesi ve olayları üçüncü tekil kişi ağızından vermesi nedeniyle, gereksiz açıklamalarda bulunarak hikâyenin bütünlüğünü bozuyor.

II. Belli bir davranışı besleyen nedenleri sergilerken, geçmişe doğru yaptığı uzanmaları hikâyenin bütünlüğüyle kaynaştıramadığı için **«hikâye içinde hikâye»** anlatır bir duruma düşüyor.

III. Olayların çocukluk dönemiyle ilgili kesitlerini verirken, çocuk bilincine

sadık kalmıyor. Bir çocuk duyarlığıyla ama, olgunlaşmış bir insan bilincinde açıklamalara girişiyor. Bu da hikâyelerinin inandırıcı olma gücünü azaltıyor.

Bunlara bir de kimi hikâyelerinde göze ilişen kurgusal noksanlıklarla kaba mizahı abartık bir biçimde kullanması eklenebilir.

Bütün bunlar hikâyelerini biçimsel açıdan yaralayan eksiklikler. Bu açıdan bakıldığında bir **Sabahattin Ali**, bir **Sait Faik** gibi, günümüzde hikâye yazmaya duracaklara verecek pek fazla şeyi olmadığı görülür **ilk hikâyelerinin**. Ama yurt dışına kaçmak zorunda bırakılmasaydı, belki de hikâyemizin zaman zaman yöneldiği kaynaklardan biri olacaktı.

SONUÇ

Tek yönlü işleyen toplumsal kurumlar nedeniyle «unutulanlar» safına iteklenmiş bir hikâyecinin ilk hikâyeleri üzerine yaptığımız çözümleme bizi şu sonuçlara ulaştırdı:

I. Fahri Erdinç, gerçekçi hikâyemizin **saptayıcılık** döneminin özgün temsilcilerinden biridir.

II. Yazmaya başladığı dönemin politik ve sosyal yapısıyle kültür cephesi gözönünde tutulduğunda, hikâyeciliğimizdeki yerinin küçümsenmesi imkânsız olan bir hikâyeci olduğu görülür.

III. Yazdıkları, dilinin biraz eskimişliğine rağmen, bugün de okunur bir nitelikte. Bunun tek nedeni, bu toprağın insanlarını anlatmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, yaşadığı dönemi «bütün kıymet hükümleriyle» bize ulaştırabilmiş bir sanatçı olduğu kolaylıkla görülür.

Diyeceğim, gerçekçi hikâyemizin oluşumunda tuğlası bulunan Fahri Erdinç bugünün okurlarına, şu anda yazmakta olan bir yığın hikâyeciden daha yakındır. Bu nedenle de üzerinde durulması, tanınıp bilinmesi gereken bir hikâyecidir Fahri Erdinç.

1) Şükran Kurdakul, **Şairler ve Yazarlar Sözlüğü**, s. 148.

2) Fahir Onger, «1940 Tasfiye Hareketi,» **Forum**, Sayı: 377 (4), s. 13,30 Mart 1970.

3) Hattâ yazmaya iter onu Sabahattin Ali. (Naci Çelik, «Bir Göçmen Hikâyeci,» **Yeni Dergi**, Sayı: 67, s. 314, Nisan 1970.)

4) R. Mollof - İ. Tatarlı, **Marksist Açıdan Türk Romanı**, s. 250.

5) Hür Yayınevi, 1969.

6) Fahri Erdinç, «Hikâyeciliğimiz,» **Seçilmiş Hikâyeler Dergisi**, Sayı: 8 s. 76, Mart 1948.

7) **Seçilmiş Hikâyeler Dergisi**, Sayı: 1, 1947.

İRFAN YALÇIN

elvan

Gün vurdu saçlarına
Uyan çocuğum
Yosun tutmuş bir mezar değilsin sen
Bir resim gibi uysal ve kurban
Değilsin
Uyan çocuğum
Şu ölü toprağını at üstünden
Kulak ver kuşa yaprağa
Yağan yağmura esen rüzgara
Yaşamak bir türküdür zindanda da olsan
Ölmek bir türküdür kavgalar içinde
Yıldızları sev ve yürü
Yüreğinin kanını solgun güllere dök
Uyanmışlığın var uyumuşluğunda senin
Umutsuzluğunda umudun var
Uyan çocuğum
Yorgun dağlara düşmeden kar
İnmeden kurt yollara
Ters akan ırmakları düze çevir bir bir
Kucak dolusu baharlar getir masallardan
Tâ yıllar sonra da olsa
Elvan elvan çiçek açar kavgalar.

KARANLIK

Karanlıktan geçiyor şimdi her şey
Denizin köpüğüne konan martı
Yaprakların üstündeki bahar
Her şey her şey
Karanlıktan geçiyor.

Karanlıktan geçiyor tohumun içindeki şimşek
Dağ başlarındaki kar
Ve bir aslan yelesi gibi fışkıran güneş.

Ne varsa bildiğimiz bilmediğimiz
Karanlıktan geçiyor
Karanlıktan geçiyor çocukların şarkıları
Yediğimiz ekmek içtiğimiz su
Bütün kitaplar bütün doğrular
Karanlıktan geçiyor

Gül kokan bir maral
Yağmur dolu bir bulut
Kuş sesleri yitik mezarlar
Ölmüş anamız gibi özlediğimiz hürriyet
Hep hep
Karanlıktan geçiyor.

Karanlıktan geçiyor umutlarımız
Karanlığı eze eze

HASAN KANAFANİ

işgal altındaki arap topraklarında direniş edebiyatı

Türkçesi: **Ayşe Tuğra — Ali Habip**

1948'deki Filistin olayı işgal altındaki Arap topluluğunun sosyal yapısını temelden sarsmıştır. Siyonist işgalinden sonra Filistin'de kalan 267.000 kişinin dörtte üçü köylülerden meydana geliyordu. 1948 savaşından sonra büyük şehirde yaşayanların Filistin'i bırakması Arap toplumunun yapısını etkilemiştir. Çünkü şehirler sadece politik önderliğin merkezi olmayıp kültürel hareketlerin de merkezidir. Bu yüzden siyonist saldırganlar, kırsal yörelerdeki Arap yığınları üzerinde daha kolay bir baskı yönetimi kurmuşlardır. Bu yönetim Arap halkında gelişecek olan her türlü politik ve kültürel eylemleri yok etmek istemiş ve Siyonist düşünceyi de yaymak için çalışmıştır.

Filistin edebiyatını uzun süren bir kısır dönemden sonra, Arap Edebiyatının devrimci öncüleri olan Mısırlı Lübnanlı ve Suriyeli yazarlar etkilemekteydi. Filistin'i politik yapısına uygun bir edebiyat düzeyinden yoksun kılan pek çok etken vardı. Bütün bunlara rağmen Filistin'de Arap Edebiyatı gelişti ve daha sonraları öncü bir edebiyat olmayı başardı.

1948'den sonra, sürgünde olan Filistinli aydınların öncüleri, sürgün edebiyatı diye adlandırılan, Arap Edebiyatının temellerini atmaya yarayacak, önemli çalışmalar yaptılar. Özellikle şiir, bu dönemin ilk habercisi oldu. Sürgünün son yıllarında bu edebiyat önemli değişmeler geçirdi. Bir süre fırtınadan önceki sessizliğe benzer bir dönem yaşandı. Bu durum, inançsızlığa sürüklenen halk bilincini etkileyen hamasi vatanseverlik şiiriyle sonuçlandı. Sürgün edebiyatı halk bilincinin yapısında derin izler bırakan bir biçimde gelişti. Giderek başka edebiyat akımlarından da etkilenip asıl kişiliğini buldu. Bir zaman sonra şairler geleneksel biçimleri bırakıp işgal acısının dirençli yolunu seçtiler.

Filistin emperyalizmin eline düştüğü zaman edebiyat çekirdeği olabilecek geniş bir Arap kültüründen yoksundu. Aydınların çoğu, kültürel, sosyal ve politik işgale uğramış olan Arap halkından koparılarak sürgüne gönderilmişlerdi. Burada «kültürel kuşatma» sözünü açıklıyarak kullanmak durumundayız:

1. İşgal altındaki topraklarda kalan Arap halkının büyük bir bölümü, sos-

yal yapıları gereğince, bir edebiyat kuşağının yetişmesine yol açan kültürel unsurlardan yoksundu.

2. Kırsal bölgelerden gelen yetenekli sanatçıları koruyan şehirler, bir anda emperyalizmin düşman şehirleri oldular.

3. Arap edebiyatı üzerine konulan boykot, işgal bölgelerinde, kültürel gelişmeyi önledi ve başka edebi akımlarla karşılıklı etkilenme olanağını yok etti.

4. Emperyalizmin askeri yöneticileri, Arap halkının özelliklerine uymayan, kendi istediklerine uygun bir edebiyat düşüncesini zorla kabul ettirmeye çalıştılar.

5. Bu bölgelerde, Arap yazarlarının kitaplarını yayımlama olanakları kısıtlıydı ve bütün yayınlar siyonist yönetim tarafından denetleniyordu. Bu denetimin sonunda ortaya çıkan eserler işgal topraklarındaki Arapların gerçeklerine ters düşüyordu.

6. Özellikle kırsal bölgelerdeki Arapların yabancı dil bilmemeleri, bu yöreyi uluslararası kültürel hareketlerden habersiz bıraktı.

Bütün bunlar kültürel kuşatmanın anlamını açıklamaktadır. Bütün bunlara rağmen bir direniş edebiyatı olarak gelişen, işgal topraklarındaki edebiyatı, kültürel kuşatmayı göz önünde tutarak değerlendirmek zorundayız.

Bu koşullarda, işgal şiirinin, direnişe ilk çağrı olması beklenmektedir. Çünkü söylenmek isteneni, hiç baskıya gerek olmadan ağızdan ağıza dolaştırabilir.

Klâsik şiire ek olarak halk şiiri de direnişin güçlü bir aracı olmuştur. Halk şiirinin Filistin'de önemli bir yeri vardır. 1936'da asılan, bir adsız militanın geriye bıraktığı halk şiirini, bilmiyen Filistinli yok gibidir. Bu şiir bütün ülkede dini bir unsur gibi yayıldı. O sabah asılmasını bekleyen militan şöyle demişti.

Ey gece bekle bitsin çığlığı idamlığın
Çünkü şafak taptaze süzülmeye başlayınca
rüzgarda sallanacak o
Ayrılır yolları dostların, kırılır gönüller
Ey gece bekle bitsin ağıtlarım.
Unutma kim olduğumu
İç çekişlerimi unutma
Ey eşitsizlik nasıl da geçirdim ömrümü senin kollarında
Göz yaşlarımın korkudan olduğunu sanmayın sakın
Memleketim için döktüm onları
Memleketimdeki çocuklar için, karınları aç
Kim doyuracak onları
Benimle birlikte darağacına giden iki kardeşimden sonra
Nasıl geçecek kadınımın günleri
Benim için, çocuklar için, yas tutarak mı?

Keşke kolundan almasaydım bileziğini
Silâh almak için sattığım hani

1948'de Filistin'in Siyonizmin eline düşmesinden sonra, halk edebiyatı ezilen halkların acılarını dile getirdikleri tek çıkış yolu oldu. Kimi zaman Filistinin Galile şehrindeki düğünler, saz şairlerinin deyişleri ile bir gösteriye dönüşüyordu. Ve o zaman Siyonist işgal kuvvetleri göstericilere ateş açıyorlardı. Siyonist yöneticiler, daha sonra, bilinen halk şairlerini askeri hükümete bildirip, hareketlerini denetim altına aldılar. Ama direnişlerini kıramadılar. 1960 Mayısı'nda Arap göstericiler, düşman polisle çatıştılar ve bir kaç kişi öldü. Göstericiler omuz omuza polis barakalarına saldırıp sokak diplerine kadar kovaladılar. Bu olay Gallile şehrinde yeni bir şiirin doğmasına yol açtı.

Gallile şehrinde yenildi polis
Topla pılını pırtını, burdan git Dayan
Arap ülkesi özgürdür artık
Unutmuyoruz Port Said'deki kardeşlerimizi
Yeniden yazdılar tarihi
Yedi kat gök inse başımıza
Bırakmayız vatanımızı

Halk şiiri, klâsik şiir gibi Arap düşüncesine ve koşullarına bağlı olarak gelişti. Bu durum yukardaki türkü'nün ara mısralarında açığa çıkmaktadır:

Ne kazandı ki batı, saldırganlığıyla
Kötü bir ün ve utançtan başka

O zamanların Tarım Bakanı olan Moşe Dayan; Negev, Ba'ana, ve Deir El Asat köylerindeki 5.000 dönümlük Arap toprağına el koyduğu zaman akan kanlarla birlikte şu şiir söylenmekteydi:

Bir ses duyuldu Gallile'de: «Arabistan Araplarındır»
Altından değerlidir vatanımızın tozu toprağı
Güçlüyüz birlikteyiz çünkü
Kattık işgal ordularını önümüze
Tutunamazsın artık Dayan, kaç git
Güçlüyüz birlikteyiz çünkü.

İşgal altındaki topraklarda halk şiiri direnişi etkilemek için bir silâh gibi kullanılmıştır. Zor günlerin bir silâhı gibi. Lirik şiirler türküler yazan, On El Tahm ayaklanmasını yöneten ve sömürücülerin baskısına karşı koyan Hamid adlı şairi bu yüzden öldürdüler.

Klâsik ürünlerin tersine, halk şiiri doğadan kaynaklanmış, evlerde, cenaze törenlerinde ve düğünlerde gelişmiş, genellikle şairi belli olmayan ve hiç bir baskıya aldırmadan ağızdan ağıza dolaşan toplumsal bir üründür.

Siyonist yöneticilerin, Arap kültürü üzerinde uyguladıkları baskı sadece edebiyatla ilgili değildi. Arapların okuma isteğini karşılamak için, piyasaya bir yığın emperyalist kültürle donanmış kitaplar sürmüşlerdi. Arap gençliğinin gelişmesini önlemek için her yola başvurdular. İşgal topraklarında orta öğretim gören Arap öğrencilerinin toplamı Yahudi öğrencilerin yüzde üçü kadardır. 5 Haziran 1967 saldırısından önceki sayımlara göre, yüksek öğrenimde yüz kadar Arap öğrencisi vardır. Ve bu, toplam öğrenci sayısının yüzde biridir. Ayrıca Arap ilkokullarında Yahudi ilkokullarına oranla eğitim düzeyinin düşük olması, Arap öğrencilerinin orta öğrenime devamını önlemektedir. Resmi rakamlara göre Arap çocukları 14 - 15 yaşında okumayı bırakmakta, ve orta öğrenime devam eden öğrencilerin yüzde doksanı da hayatlarını kazanmak için okuldan ayrılmaktadırlar. Yüksek öğrenime devam edebilecek ekonomik koşullara sahip olan öğrenciler ise fakültelere girmelerini önleyen birtakım koşullarla karşılaşmaktadırlar. Okulu bitirseler bile ya işsiz ya da konular ile ilgisi olmayan herhangi bir işte çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Böylece Arap gençliğinin öncülüğü önlenmek istenmektedir. Zaten Arap kültürü Siyonistler tarafından sürekli olarak yozlaştırılmaya ve emperyalist bir çember içine alınmaya çalışılmaktadır.

Siyonist bir kuruluşa bağlı oldukları sürece, gazetelerin Arapça çıkmasına, ulusal duyguları uyandırmadığı sürece, Arapça kitapların basılmasına izin verilmektedir. Kafaları biraz daha karıştırmak için Arap ülkelerinden gelen Yahudilerin eserlerini Arapça yazmaya zorlamaktadırlar. İsrail'de basılan ilk Arap romanının yazarı İbrahim Musa adlı Iraklı bir Yahudidir. İsrail yetkililerine göre, işgal topraklarında Arapça yazan sekiz yazar vardır. Burada 1948'den bu yana basılan Arapça kitapların sayısı yirmiyi geçmez. Bunlar da sansürden geçmiş eserlerdir. İsrail işgalinin ilk yıllarında, halk tarafından pek tutulmayan, yalnız aşk şiirleri yayımlanıyordu. 1957'deki Mısır ihtilâlinden sonra büyük değişiklikler oldu. Şiirlerin konusu artık sadece aşk değildi. Arap toplumunun sorunlarını kapsıyordu. Köylerde şiir geceleri düzenlenmeye başlandı. Bu geceler kimi zaman ulusal bir gösteriye dönüşüyordu. Gecelere katılan Arap şairlerin çoğu soruşturma için askeri yöneticilerin karşısına çıkarıldı. Ve bir süre sonra böyle geceler yasaklandı. Bu sıralarda sürgün şiiri belirli bir değişime uğradı. Daha umutlu, daha gerçekçi şiirler yazıldı. İnançsızlık dönemi bitti. Aynı gelişme işgal topraklarında da oldu. Arap şiirinin ana motifi olan kara sevda, insan gerçekleriyle yer değiştirdi. Şairler artık «Dâva» yla karşı karşıya geldiler. Bu geçiş döneminin en iyi örneklerini Browa'lı genç şair Mahmut Derviş verdi. Bu sanatçının şiirlerinde, toplum, kavga ve insanın kaynaşmış birliğini görürüz.

1948'den sonra gelişen aşk şiiri direniş edebiyatından kesin bir çizgi ile ayrılmıyordu. Yenik bir durumda olan Arap insanı kişisel ilişkilerinde bir den-

gesizliğe doğru sürükleniyordu. pek çok Arap Filistin'i bırakıp gitti, kalanlarda bu gidişe bir kaçış gözüyle baktılar. Bu durum güncel ilişkileri etkiledi. Oysa, «kavga» bütün heybetiyle ve trajik yanlarıyla bu kaçışın gerisinde saklıydı. Arapların, sadece ailelerini değil, vatanlarını kaybettiklerini anlamaları için beş yıl geçti.

Yenilginin ve vatanı kaybetmenin verdiği eziklik içinde, giderek bütün duygular tersine dönüştü. Umutsuz Arap topluluğu bu yeni koşullarda, kendi varlığını, eylemlerle ve militanca gücüyle geliştirdi. On yıl sonra, işgal topraklarındaki bütün şairler, direniş edebiyatını bir amaç haline getirdiler. Onlar için direniş, kolay verilmiş bir karar değildi; bir ölüm kalım savaşıydı.

Emperyalist güçler sadece baskı yollarını değil, beyin yıkamayı da bir silâh olarak kullanıyorlardı. Yöneticiler, birbirlerinden kopmuş olan Arapları etkilemek için, sıradan piyasa yazarlarının eserlerini yayınlayıp dağıtıyorlardı. Siyasi bunalımların arttığı dönemlerde yayın hayatı çok sınırlı oldu. Buna rağmen tanınmış bazı Arap solcuları, siyonistlerce konulmuş olan kuralları aşarak EL ARDH (Toprak) cephesini kurdular. Bu cephe çeşitli zamanlarda bültenler yayımladı. Toprak cephesinin legal olanakları kullanacağını hiç düşünmeyen yöneticiler, bu durumdan tedirgin oldular ve sorumlu kişileri tutukladılar. El Ardh'ın yayınladığı bültenlerde Arap direniş şiiri kendini gösterdi.

1960'da Arap yazarları yeni bir atılıma geçtiler. Araplara kendisini bir dost olarak tanıtan Yahudi yazar Benjamin Tamuz'la sözlü bir anlaşma yaptılar. Bu anlaşmaya göre Yahudi yazar, evini şiirler okumak ve toplantılar yapmak için Araplara verecekti. Arapları bir dost olarak gördüğü için her türlü şiiri yayınlamayı kabul etti. İlk deney kötü sonuçlandı. Benjamin Tamus, 1948 işgalinde harap olmuş köyleri anlatan bir şiiri, İbraniceye çevirip bastırdı. Fakat Arap şair işinden atıldı. Bu ve buna benzer çabalar Arap sanatçılarının daha toplu hareket etmelerini sağladı. Yine de direniş edebiyatının gerçek yeri köy sokakları, halk şenlikleriydi. Sürgün şiirinin tersine, işgal şiiri umudunu ve devrimci coşkusunu yitirmedi. İşgal şiiri Arap topraklarının, politik yapısıyla iç içe gelişti. Toplumsal olayları şiirinde işledi. Henüz savaşın dumanları dağılmamıştı ki, Toprak Cephesinin dört liderinden biri olan Habib Kahwagi, Hayfa'daki büyük bir kitle gösterisinde aşağıdaki şiiri okudu:

Gün görmez bir zindana attılar beni
Ve pırıl pırıl meşaleler yandı yüreğimde
Güneşler gibi.
Numaramı duvara kazıdılar
Duvar şen şakrak bir oyuna başladı
Büyüyen buğday başaklarıyla
Kanlı duvarlara kazıdım yüzünü
Uzaklaşan karanlıklara bir türkü yaktım
Yenilgiyi gömdüm karanlıklara

Aynı dönemde, işgal topraklarındaki genç şairler, Nasıralı şair, Hanna Abau Hanna'nın mısralarını söylüyorlardı.:

Hep radyomun yanındayım
Gönlüm sizinle birlikte
Bütün güçlüklere rağmen
Gönlüm ateş içinde
Bütün güçlüklere rağmen
Aklım birleşti sizinkilerle
Uzakta dinlerken savaş haberlerini.

Mahmut Derviş, Yahudilerin işgal ettiği bir köyde yaşayan, Gaza'lı bir kızın acısını anlatan şiirler yazdı. «Gazalı Leyla» adlı bu şiirde, şair insanları direnişe çağırır.:

Tozunu toprağını duydum memleketimin
Sıcak titreyişlerini
İncirliklerde bozkırlarda yaşadım
Köküm çok derinlerde
Kimse söküp atamaz
Kardeşler, sevdiklerimin yasını tutmaya gelmedim ben
Halkın öfkesini yüklenmiş yaralarım.

Arap şairleri eserlerini her zaman umutla kurmaya çalıştılar. Mahmut Derviş «Gazal'ı Leylâ» şiirinde, bir yandan kendisi özgürmüş gibi kıza cesaret verirken, öte yandan, halkın yüreğine umut serpmektedir. Derviş başka bir şiirinde şöyle der:

Bir palmiye gibi hatırlıyorum seni
Rüzgâr ve insanlar kırmamış dallarını
Saçların dağılmamış
Vahşi hayvanlar saldırmamış
Ama kapılar kilitli şimdi
Duvarlar yüksek

Bu duygu daha sonra aynı şairin başka bir şiirinde, işgal altındaki toprakların dışındaki bir kıza seslenirken, biraz daha gelişir:

Yollardan geçiyoruz
Zincire vurulmuş
Mapuslar gibi
Elin mi hangisi bilmiyorum
Duyuyor acıyı

Başka acılardan
Belki de unuttun beni
Rüzgârın götürdüğü bir türkü gibi
Ama ben seni her unutmak isteyişimde
Bir yıldız kayıp gidiyor ellerimden.

Mahmut Derviş gene başka bir şiirinde; gerçeklere daha somut bir biçimde yaklaşır.

Demek halkım aç gezecek
Onlar patlayıncaya kadar yiyecek öyle mi
Kırılmış kemiklerimle verilecek şölenler
Memleketim, senin için isyan ediyorum
Senin için isyan ediyorum aramıza dönen kardeş
Coşup taşsın diye nehir
Bütün dereleri çağırdım ona katılmaları için

Samih Al Kassem adlı şair de aynı konuları işler:

Bir tek gün görmedim penceremden
Şafaklarda açılan yaraları sermeyen gözler önüne
Yaralar çelikten esmer göğüslerde
Yaralar yürekte
Su verin büyüyen zambaklarına özgürlüğün
Kızıl dağların eteklerinde
Ve sular gibi çağlayan susuz çöllerde
Arap çölünde benim

El Ledh'li genç bir şair, İsrail askerlerinin birkaç Arap köyünü yıkması üzerine aşağıdaki şiiri yazmıştır:

Bitti şölen
Duyulmaz oldu türküler
Başka şölen verilmeyecek artık
Belki gelecek yıla
Çocuklar oyun aymayamayacaklar
Ve kuşlar susacak
Fırıncı çöreklerini pişirmeyecek
Yaşlı adam gelinlik almayacak kızına
Acılı bir türkü
Yaşlar akıyor gözlerinden
Tarlaların rengi belli değil

Yeşil kahverengiye döndü
Griye
Şafağın rengi kara
Güneş kara bir taş parçası gibi gökyüzünde asılı duruyor
Parçalanmış tarlalar
Çocuklar sessiz ağlıyor
Köylüler elleri böğürlerinde
Onlar da ağlıyor

Naif Saleh Selim, alaylı şiirler yazmıştır:

Alçağın biri olup çıkacağım sonunda
Yaptığım kötülükleri işitenler yollarını değiştirecekler
Bıyıklarımı bıraktım
Gözlerime ve kulaklarıma değinceye kadar
Yeni biçimler verdim elbiseme
Ama tanrı değiştirdi yazgımı
Bir saniye içinde
Talih bıraktı beni
Ve yuvarlandım atımın üzerinden

M. Derviş 1966 da hapse girdi. «Filistin'den bir sevgili» adlı kitabını orada yazdı. Bu şiirlerde klâsik Arap şiiri yeniden yorumlanmaktadır.

Ant içiyorum
Bir mendil dokumaya kirpiklerinden
Gözlerin için şiirler yazmaya
Seni türkülerde erimiş bir yürekle sulayacağım
Gölgeli bir ağaç oluncaya kadar
Bir söz söyleyeceğim öpüşlerden güzel
«Filistin'liydi ve Filistinli'dir.»
Kurtarıcımız ve her şeyimizdir
Selâm sana
Sesin kulağımda
Mapusaneler ve zincirler
Dörtnala koşan bir kısrak gibi görüyorum seni
Başımı yastığa koyar koymaz
Seni duyuyorum gecenin ayazında
Bir güneş
Türküler söyleyen damarlarımdaki kanda
Çocukluğum diyorum sana
Karşımda duruyor çocukluğum
Bahar diyorum

O zaman güller tomurcuklanıyor onurla
Gökyüzü diyorum
Selâm sana.

Kafr Kassem adlı kahramanın öldürülüşünün, dokuzuncu yıldönümünü anmak isteyen bazı gençler, Kassem'in köyüne gittiler. Ama köy düşman askerleriyle sarılmıştı. Emperyalist hükümet anma toplantısının, büyük bir gösteriye dönüşmesini önlemek istemişti. Köye giremeyen gençler, tel örgünün yanında bir tören düzenlediler. Bu tören sırasında şair Samih El Kassem, sonradan herkesin ezberlediği şu şiiri okudu:

Baskının karanlığına rağmen
Savaşın habercileri vardılar Kassem köyüne
Zalimler at oynatıyor alanlarda
Her yan dikenli tellerle çevrilmiş
Topu tüfeği var sömürücünün
Ama biz vardık köye
Utançlarına gömülmek kaldı baştakilere
Ey sevdiklerimizin mezarları
Ne diyebiliriz baş sağlığı dilemek için
Biz de yas tutuyoruz sizinle birlikte
Direnmeye çağırıyoruz Kafr Kassem'i
Ey Kafr Kassem'liler ses verin çağrımıza

Savaş alanları genişlediği zaman şiir devrimci ezginin öncüsü olur. İşgal topraklarındaki ekonomik sorunlarla ilgilenirken açık olmak zorundadır. Kimi zaman kavgaya çağrı ve meydan okumaya dönüşür. Direniş edebiyatına yön veren en önemli nedenlerden biri, halka yapılan işkencelerdir. İşgal topraklarındaki işkencelerden esinlenen Nasıra'lı genç şair Tevfik Ziad 1965 te yazdığı bir şiirde şöyle diyordu:

Şimdi daha kolay
Fili iğne deliğinden geçirmek
Ağ atıp kızarmış balıklar yakalamak
Denizi sürmek karasabanla
Konuşturmak bir timsahı
Şimdi daha kolay
Yüreklerinizde bir acı olacağız
Aç ve çıplak

Alanlarda sesleniyoruz size
Türkü söyleyerek
Sokakları çiğneyerek

Zindanları doldurarak
Çocukları büyüterek
Kinin ve sevginin çocuklarını

Samih El Kassem, şiirlerinde, düşmana köle olmamak için karşı koyan Arap halkının, acı gerçeğini dile getirir. Arap şiirinin özelliğini sayarken onun devrimci bir şiir olduğunu belirtmek zorundayız. Bu, Arap halkının sosyal yapısının bir sonucudur. İşgal topraklarında yaşayan Arapların büyük çoğunluğu köylüdür. İşgalden önceki ayaklanmaların içinden yetişmişler, sonradan emperyalizmin eline düşmüşlerdir.

Asıl edebiyat, umutsuz gözyaşları, acı dolu yakarışlar, ve şikâyetçiliğin dışında bir şeyse, Arap edebiyatı bunu başarmaya çalışmıştır. Her zaman kendini devrimin bir parçası olarak görmüş ve ona katkıda bulunmuştur. Bu savaşın içinden baskıya karşı direnen, «militan» inanmış Arap yazarları yetişmiştir. «Savaşçı yazar» örneğini ortaya koymuşlardır. Bir çok sanatçı ulusal kurtuluş savaşına katılmış, mapusanelere girmiştir. Böylece mapusaneler onları biledi, daha güçlü kıldı. Direniş edebiyatı yeni ürünler kazandı. Bütün bu gerçekler, direniş edebiyatını, gözü yaşlı bir edebiyat olmaktan kurtarmıştır. Direniş edebiyatının şiiri, aynı zamanda estetik bir bütünlüğe de varmaya çalıştı. Çağdaş akımlardan etkilendi.

Direniş edebiyatı her zaman sosyal bir konuya ve emekçi sınıflara bağlı kalmıştır. İnanılmaz baskılara rağmen, onu, Arap Kültürel Hareketi'nin öncüsü yapan bir onura, bilince ve coşkuya sahiptir. Sorumluluklarını hiç bir zaman bir bunalım perdesi arkasına gizlememiştir. En acı toplumsal olaylara, sabırla, bilinçle bakmıştır. Dünya halklarının savaşçı edebiyatını örnek almış ve örnek olmak için çalışmıştır.

Memleketim
Ayaklarımdaki zincir
Bana kartalın vahşiliğini
Bir iyimserin yumuşaklığını kazandırdı.
Bilmezdim derimizin altında
Fırtınaların
Ve taşan ırmakların yattığını

(Mahmud Derviş)

SUPHİ KENAN DEMİRCİ

DEĞİL Mİ Kİ

nice yenilgiden ve düş kırıklığından arda kalmış da olsam
pusatlarım nice aşınmış da olsa
değil mi ki göğüs kafesimdeki kuş hâlâ canlı
değil mi ki delikanlı kalbimde hoyrat yeller esiyor
yaşamak
merhaba sana

nice hüzünler getirse de günler
geceler nice acılara gebe de olsa
değil mi ki silâh sesleri bölüyor uykularımızı
değil mi ki yarım kalıyor düşlerimiz
sevişmek
merhaba sana

nice karanlık olsa da dünya
adım başı nice pusular beklese de bizi
değil mi ki alınterimiz yağmalanıyor
değil mi ki boş böğrümüzü örseliyor kurşun
dövüşmek
merhaba sana

O AN

ilkyaz yeşilliklerinde boynu bükük duran gelinciklerin güldüğü
ve ağlayan bebelerin sustuğu o an
kanımın damarlarımda donduğu an olacaktır belki de

bitecektir gurbet kahrı hasret ve vuslat
yavuklusuna türkü yakmayacaktır dağlardaki yiğitler
sonu gelecektir ranzalardaki çilelerin
nokta konacaktır ayazda geçirilen gecelerin üstüne
ekmeksiz ve tütünsüz günlere paydos denecektir

geç kalmak korkusuyla sabah uykularına doyamamak olmayacaktır
uykusuz geçirilmeyecektir geceler diken üstünde
çivilenmeyecektir beyinlere ekmek ve kira derdi
ozan şiirini yazacaktır özgürce
ressam mutluluğun resmini çizecektir
kuşlar daha bir hoş kanat vuracaktır şafakları
yıldızlar selâm verecektir kır çiçeklerine

rüzgârın bir kadın teni ılıklığında estiği o an
belki de yüreğimin durduğu an olacaktır.

BİZ

biz çizdik yazgımızı
kalemi kavrar gibi tabancanın kabzasını kavrayan
genç kız elinin yumuşaklığına yabancı
kocaman ve çocuk ellerimizle

acıya ve ızdıraba rağmen
istedik ki daha anlamlı olsun yaşamak
seher uykusuna doysun insanlarımız
kurumuş memelerle avunmasın bebeler
ağıt değil türkü aksın dudaklardan

kuşkusuz dahildi hesabımıza
prangalı düşler ve karanlık zindanlar
ve köşelerde kahpece hançerlenmeler
ve ilk gençliğe doymadan daha
silâh seslerine karışıp dağyollarında
bir demet karanfil olmak

YILGINLIK YASAK

çektiğin acıları unutma
karanlık bütün haşmetiyle çökse de ufkuna
sönse de dağlarda yanan ateşler
tüfeğini ik'elinle kavrayıp
namlusuna vur başını yine sen

aç gezdiğin günleri hatırla
hatırla kanını tutuşturan öfkeyi
geceleri gazete sattığını
gündüzleri uykusuz kaldığını hatırla
ve çepçevre kuşatılsan da
türkü söylemeyi unutma yine sen

bunca acılar çekildikten sonra
gözlerin bulutlanması niye
bak morartısı hâlâ boynunda ipin
kanın taşlarda ıslak
diren öyleyse yılma
yüreğin katran karası da olsa
ahdet karanlıkları boğmaya
umutsuzluğa düşme asla

şunca genç gülü soldurdular.
ki hepsi yaşamak isterdi ilkyaz yeşilliklerinde
salınmak isterdi serin yellerle özgür
yaprakları kurumamış bak yerlerde
bak hepsi birbirinden canlı
hepsi birbirinden güzel

bak ve tazele gücünü
yılgınlık yasak unutma

SELÂM OLSUN

— Metin İlkin'e —

dağyollarında gölge deviren
ölümüne susamış yiğitler
ezdiğiniz çimenlerdeki çiğe
koynunda uyuduğunuz çınarlara
ve yaktığınız ateşlerin dumanına
selâm olsun.
selâm olsun uykusuz geçirdiğiniz gecelere
karanlığı delen kartal bakışlı gözlerinize
omuzunuza çapraz astığınız fişenkliklere
ve namlusu yere bakan tüfenklerinize
selâm olsun

selâm olsun türkü olup yüreklerinize akan kuşlara
size yol veren eğrelti otlarına
koynunuzda taşıdığınız sevdalarınızın suretlerine
ve terinizi kurutan mukaddes rüzgâra
selâm olsun

selâm olsun size ekmek taşıyan çobanlara
dudaklarınız çatlak çatlakken
size su veren ırmaklara
ve yaralarınızı saran ihtiyar analara
selâm olsun.

TEKTAŞ AĞAOĞLU

denize düşen yüzmeyi öğrensin

Sanat, denize düşenin dört elle sarılacağı canyeleği değildir.

Son bir yıldır sanat «âlemi» nde olup bitenlere, gazetelerde, dergilerde yazılanlara dikkat ediyor musunuz? Kavgadan geçilmiyor. Ne sitem, ne tariz, ne taşlama; düpedüz küfrediyorlar! Sataşmanın en kabasından, alınganlığın en hızlısına, en affetmezine kadar hepsi var. Var da neye yarıyor? Söylemesi ayıp en âdi cinsinden bir benlik kavgasıdır gidiyor. Kıyısından köşesinden buna bulaşmayan, bulaştırılmayan da kalmadı gibi. Bu arada nedense **sanat** birden pek «itibar» kazandı! Kazansın. Sanat itibar kazandı diye yerinecek değiliz; lâkin kişilikten sanata varılacak yerde, herkes «sanat» tan kişilik kapma yarışında. Yalnız kişilik de değil. Bir de sanattan «devrimci» kişiliğe varılmaya çalışılıyor, kişiliğin gerçek kaynağı ve sınav alanı pratik eylemin yerini «devrimci **sanat»** alıyor: kişilikten nasibi olmadığı için, tabiî, anası bellenmiş, kurusu çıkmış bir sanat. Hattâ sanattan bile değil de, sanat üzerine yazışmalardan kişilik kapılmaya çalışılıyor. Giderek iş mahalle kavgasına dönünce en uzun yazıyı herkesten önce yazıp en ağır küfrü sallayan kendini en dâhi sanatçı ve en keskin devrimci belliyor. En ufak bir itiraz, bir uyarı oldu mu da kıyamet kopuyor. Suçlamanın en hafifi çirkefliğin ya da satılmışlık. İşin yaygınlığına bakılacak olursa baya geçer akçe bir şey bu. Herkes memnun piyasanın canlanmasından!

Bilmem yanılıyor muyum, sanat kötü bir işe araç kılınıyor gibi geliyor bana. Kötü bir işe araç kılınıyor, ve sanatın ciddiyetine, gerçekten gerekirliğine inananların, sanatı toplumda sahih ve somut bir yere oturtmak, ayağını toprağa bastırtmak isteyenlerin beyhude olduğunu çok iyi bilmeleri gereken bir oyun oynanıyor.

Bayırda durmuş habire karşıki dağlara «Ben de varım!» diye haykıranlara karşıki dağlardan gelen ses nedir, «Ben de varım! Varım! Varım!» dan başka? Sanat, gerçek sanat, karşıki dağlardan, «Evet, varsın!» sesini çıkarabilmektir. Öyle ama,

Karşıki dağlar cenderme

ise n'olacak?

Eskiden sanatçıya ilham gaipten gelirdi. Şimdilerde kitaplarda okunan bilimde ya da başkalarının ölümünde aranır oldu. Yani esasta pek birşey değişmedi. Fildişi kulenin yerini Devlet İstatistik Enstitüsü ile sanatçının kan ağlayan yüreği aldı. Karşıki dağlardan gelen ses kurşun sesi olduğu için mi dersiniz? Kestirmeden büyük şair olmanın yolunu Nazım'ı inkârda aramakla, Nazım'ın dehasının müze bekçiliğini yapmak arasında bir fark göremiyorum ben. Sanatçılar sanat yapar.

Ama nasıl yapar?

Sanatçıya kişilik kazandıran, onun sanatçılığı mı? Değil. Sanatçının sanatını sanat yapan, onun hayatta kazanılmış kişiliğidir. Sanatçının birey olarak ben-

liğini sanatçılığı belirlemez. Genel pratik eylemi belirler. Sanatçının sanat eylemi, onun genel pratik eyleminin ayrılmaz bir parçasıdır: onunla varlık, özgünlük ve değer kazanır. Sanatçının sanatçı benliği kişi olarak benliğinin bir yansımasıdır. Sanatçının hayatını sanatı belirlemez; sanatını hayatı belirler. Sanatçının sanat eylemini —bir başına pek bir matahmış gibi— hilkat garibesi misali abartıp azdırırsanız, sanatçıyı en koyu bir yabancılaşmanın içine atar, sanatı da yabancılaşmaya araç kılarsınız: sanata gerçek işlevinin tam tersi bir işlev yüklersiniz. Sanatçı da, sanatı da yıkılır bu yükün altında, ve böylesine sanata «adanmış» hayatlardan çıksa çıksa **ersatz** sanat çıkar. Böylesine sanata adanan hayat olsa olsa **ersatz** hayattır çünkü. Oysa sanat dünyanın en ciddî ve zalim, en belâlı mesleğidir. Ve de kariyer hiç değildir. Sanatçı olabilmek için, **yaşamaya** yürek ister.

Sanatın temeli yaşantıdır. Yaşanmamış hiç bir duygudan, yani hayatın engin sınavından geçmemiş, sabır taşını çatlatmamış hiç bir duygudan, hiç bir fikirden sanat çıkmaz. Onu herkes biliyor, söylemeye ne hacet diyeceksiniz. Yine de, malûmu ilâm da olsa, bu söz bir kere daha bize sanatın işlevini **abartmamamız** gerektiğini hatırlatsın. Sanatın işlevini ne kadar abartırsak onu o kadar küçültür, ciddiyetine ve önemine halel getiririz. O zaman işte hımbılın biri çıkar, sanatçıyı **sanatı uğruna** uslu bir hayat yaşamaya çağırır!

Devrimci sanatçının sanatındaki devrimci nitelik de onun kişiliğindeki —yani pratik eylemi içinde belirlenen kişiliğindeki— devrimcilikten gelir. Burda da esas olan yaşantıdır. Devrimci sanatın ilkeleri devrimci pratiğin içinden çıkmıştır, ve **ilkeler olarak** sanat eyleminden çok eleştiriyi ilgilendirir. Bununla, devrimci sanatın ilkelerini devrimci yaşantının yerine ikame edemezsiniz demek istiyorum. Devrimci pratiğin içinden fışkırıp çıkan, onunla bütünlenen devrimci sanat zaten bu ilkeleri zorunlu olarak yapısında taşır. Bu bakımdan, salt ilkelerden hareket eden, yaşantıdan kopuk devrimci sanat olmaz. Öylesi devrimci sanatın temsil ettiği devrim de, olsa olsa, **ersatz** devrimdir.

Sanattan kişilik kapmak isteyenler olduğu gibi, devrimci sanattan da kişilik kapmak isteyenler var dedim. Burjuva toplumunda yer kapma telâşından başka birşey değil bu aslında. Ve bilir misiniz ki, bu yolda en keskin devrimci tavır insanı en kestirme yoldan en kesin uzlaşmaya götürür? Sanatçılık camcılık değildir. Dışardan bakıp içerdeki manzaranın tadına doyamayanlar biraz da içeri buyursunlar. Ya da denize düşen yüzmeyi öğrensin. Devrimci bilinç olmadan —ki bilincin kaynağı yaşanılan hayattır— devrimci sanat olmaz. Hayattan ve yaşantıdan kopuk sanattan kişiliğe varma yolu burjuvazinin her istidada açık tuttuğu bir yoldur, ve o yolun sonu iblisin, bilinci tumturaklı sözler ve tatlı gülücüklerle kıyısına kadar götürüp orda içine iteceği kör kuyudur.

Soyutladık mı? Evet, soyutladık. Ama soyut olarak koyduklarımızın somut karşılığı hep ortada, gözlerimizin önünde: Babıâlî ve Rüzgârlı Sokak caniplerinden esen ve estirilen tozkoparan fırtınalarının uğultusunda.

Devrimci sanat adına bir bu uğultu, boş seda mı kalacak günümüzden geleceğe?

işlerin püf yanı

BURHAN ARPAD

Sekreter bayan kapıdan girdikten sonra bir süre bekledi. Dr. Kocagüloğlu telefonda konuşuyordu.

Bir salon kadar geniş ve uzun odanın pencereleri öylesine büyüktü ki, şehir bir tablo gibi gözler önüne serilmişti. Sekreter bayan, ayaklarına basmaktan çekinir gibi yürüdü, masaya birkaç adım kala yine durup bekledi. Dr. Kocagüloğlu telefonu yerine bırakırken iç konuşma telefonunun kırmızı ışığı yanmıştı; uzanıp kulağına götürdü. Hep dinledi ve sonunda, sadece bir «Peki» deyip kapattı; sekretere şöyle bir bakarken koltuğuna iyice gömüldü. Koskoca yazı masasının önünde büzülüvermiş gözlüklü bayan ne de küçük görünüyordu!

Dr. Kocagüloğlu, geniş çalışma odasını çevreleyen pencerelerde dolaştırdı bakışlarını. Ağaçlar arasında villalar, kunt fabrika yapıları, gecekondu semtleri ve bir park kadar bakımlı mezarlığın ak mermerleriyle büyük şehrin panoramasına bir an takılıverdi. Sadece bir an için. Bayan sekreter notlarını okumaya başlayıncaya kadar:

— Kimya Endüstri Ortaklığı'ndan Mr. Johnson yarın için bir görüşme istiyor.

— Hesap İşleri başdanışmanı raporu hazır.

— Dış Ekonomi Bankası'nın on milyon Dolar transferi konusunda telefon geldi.

— Frankfurt'la telefon görüşmenizi az sonra bağlayacaklar.

— Sanatçılar Klübü şöleni için iki bilet bıraktılar.

— «Kardeşler Çevresi» nin yönetim kurulu toplantısına katılmanızı başkan özellikle rica etti.

Sekreter, soluk almak için durdu, saçlarını şöyle bir düzeltti. Dr. Kocagüloğlu önündeki kâğıda bir şeyler yazdıktan sonra başını kaldırdı:

— Mr. Johnson'u yarın saat tam onda bekliyorum. On bire kadar kimseye randevu vermeyin.

Büsbütün küçülüveren sekreter bayan hemen not aldı.

— Ankara'nın telefon notunu göreyim!

Uzatılan kâğıda göz atarken gülümsedi:

— Güzel! Çok güzel!... Ha, neydi onun adı. Neciler klübüydü? Biletler için bin lira verin... Başdanışmanın raporunu gece okurum, çantama koyun!

Telefon kesik kesik çalıyordu. Reseptörü kulağına götürdü. Yüzünü saygılı bir gülümseyiş kaplayıvermişti:

— Ja, Herr Finkenstein!

— Sehr schön Herr Finkenstein!

— Sehr gut Herr Finkenstein...

—Danke, Herr Finkenstein!

Reseptörü bırakırken suratı asıldı; sekreter bayan halâ karşısındaydı.

— Bitmedi mi?

Ufak tefek bayan sekreter yutkundu, durakladı, önüne baktı.

— Ha, şu «Kardeşler...» toplantısı da var!.. Peki, gideceğimi söyleyin!

Sekreter halâ duruyordu.

Dr. Kocagüloğlu'nun bakışları, geniş pencerelerin ötesine daldı:

— Bitmedi mi?

— Şey, üzücü bir haber vardı da... Fabrika eltopu oyuncularından bayan Nazlı Akkur kurtulamadı!..

Dr. Kocagüloğlu'nun yüz anlatımında bir değişiklik olmadı:

— Yazık! İlâçlar bir işe yaramadı demek! Uçakla getirttikti!...

— Bir emriniz var mı?

— Cenazeye çelenk gönderin! İki gazeteye de ilân verin! Fabrikamızın adını iyice belirtin ilânda.

Yorulmuş gibi derin derin soluk aldı, koltuğuna yaslandı. Sekreter bayan ayaklarının ucuna basarak uzaklaşıvermişti.

Bir süre hiç bir şey düşünmek istemedi amma, başaramadı. Nazlı Akkuş'un güzel yüzü, endamlı vücudu bütün canlılığıyla karşısındaydı. Bir cıgara yaktı. Telefon çalıyordu. Açmadı. Kalkıp odada ağır ağır dolaştı.

Salon kadar geniş çalışma odasının duvarları bomboştu. Tek bir fotoğraf asılıydı. Sevgili babasının büyültülmüş resmi.

Nazlı Akkuş ölmüştü. Genç yaşta. Babası Hafız Hüsnü Kocagüloğlu da ölmüştü. Seksen yaşındaydı. Dr. Hasan Kocagüloğlu da ölecekti, günün birinde. Ak mermer taşları, renk renk çiçekleri ve yemyeşil ağaçlarıyla park benzeri şehir mezarlığı ne de büyüktü!

Nazlı Akkuş, fabrikanın ambalaj bölümünde çalışırdı. Sabahları sekizde işbaşı yapıp akşam onsekize kadar çalışan yüzlerce genç kızdan biriydi. Öğleleri bir saatlik yemek arasında çabucak birşeyler yiyip hemen el topu oynarlardı. Kızların çığlık çığlığa oyunlarını ilk gördüğü gün idare müdürünü çağırmış, bir takım kurulmasını istemişti. Sevgili babacığı Hafız Hüsnü nur içinde yatsındı! Bugünleri görseydi ne mutlu olurdu! Güneyin küçük bir ilçe ezcanesinde kalfalıkla işe başlamıştı. Kurtuluş savaşından sonra eczanenin sahibi oluvermişti. Hasan o yıllarda ortaokula gidiyordu. Baba, eczacılıkla yetinmemiş, az parayla yürütülebilecek yerli ilâçlar yapmaya başlamıştı. Hele bunlardan bir tanesi pek tutmuştu. Hafız Hüsnü barsak şurubu bütün yurtta aranır olmuştu.

Dr. Hasan Kocagüloğlu liseyi bitirince İsviçre'ye gönderilişini bugün gibi hatırlar. Baba: «Hasan, git oku!

işlerinin jüf yanını iyice bir öğren, kuru diploma yetmez!» demişti. Körpecik Hasan Kocagüloğlu, güngörmüş babasının bu öğüdünü hiç unutmadı. İsviçre'den kimya doktoru diplomasını aldıktan sonra iki yıl da çeşitli fabrikalarda çalıştı. Sonra Birleşik Amerika'ya gidip yine okudu. Kimya alanında en yeni gelişmelerde uzman olmak için. Yurda döndüğünde ikinci dünya savaşı patlamıştı. Babası, İstanbul'a taşınmış, şehrin kenar semtlerinden birinde eczane satın almıştı. Kocagüloğlu laboratuvarı «Hafız Hüsnü Barsak Şurubu»ndan başka ki mi ağrı hapları, romatizma merhemleri de yapıyordu. İşler yolundaydı. Varlık vergisinden sonra daha da gelişti. Beyoğlu'nda ünlü bir eczane, büyük iki han ve Boğazda bir yalı satın aldılar. Ucuza. Savaş bittikten kısa süre sonra Kocagüloğlu firması büsbütün gelişti. Dış yardımdan önemli bir pay almışlardı. Hafız Hüsnü'nün hemşerilerinden yakın bir dost o sıra sözü geçer bir partiliydi. Dış yardım dağıtımında Kocagüloğlu'gilleri iyice korumuştu.

Hafız Hüsnü Holding yönetim kurulu başkanı Dr. Hasan Kocagüloğlu, elini alnına vurdu. Gerçekten çok önemli bir işi unutuvermişti. Çalışma masasına yürüdü, bir düğmeye bastı; derinden derine bir ses duyuldu:

— Buyurun beyefendi!

— Bay Caner şu sendika işi ne oldu?

— Düzelmek üzere efendim...

— Ne gibi?

— Şimdi gelip bilgi sunacağım efendim...

Bir dakika sonra kapı hafifçe vuruldu, bay Caner karşısındaydı:

— Sendika temsilcisi önce biraz direndi. Toplu sözleşmenin tanıdığı haklardan lâf etti. Fiyatlar hızla yükseliyor, dedi... Sonra da. .

Dr. Hasan Kocagüloğlu, söylenilenleri duymuyormuş gibiydi; masanın en göze çarpan yerinde duran Hafız Hüsnü Holding amblemine bakıyordu. Som altundan 3 HHH harfi ne de göz alıcıydı!...

Bay Caner bir yutkundu:

— ...Sonra da..

HHH. Yönetim kurulu başkanı Dr. Kocagüloğlu, sözün sonunu beklemedi:

— Bu lâfların hiç biri beni ilgilendirmez. Gündelikleri en çok yüzde on arttırabilirim... Bir de...

Durdu, uzun süre düşündü, bay Caner'i dikkatle süzdü:

— ...Sendika temsilcisinin otomobil borcu taksitlerini fabrika gideri olarak ödeyebiliriz. Hepsi bu kadar!

Bay Caner, bir anda kayboldu. Geldiği kadar sessiz.

Dr. Kocagüloğlu masanın başında duruyordu. Sabahtanberi bir sürü ıvır zıvırla kafasını yormuştu. Oysa, en önemli sorun olduğu gibi duruyordu. Hacı Osman Holding'le yeni bir çekişmenin üstesinden gelmesi gerekiyordu. Dış Ekonomi bankasının ortaklığıyla kurulması plânlanmış Güney Kimya kombinası işini ele geçirmeliydi. Başarması gerekiyordu. Ya başaramazsa?

Başaramazsa diye bir şey olamazdı. Başarabilirdi de. Güney'in küçük bir ilçesinde eczacı kalfası ola-

rak başlayan babacığının başarılı iş adamı yolunda bugüne değin her şeyin üstesinden gelmişti. İlçe'nin Hafız Hüsnü eczanesi, yurt çapında Hafız Hüsnü Holding olmuştu. Sadece bir otuz yılda.

Kapının aralandığını, küçük kardeşi Fahri Kocagüloğlu'nun odaya girdiğini duymamıştı. Masa takviminin yapraklarını çabuk çabuk çevirip 13 eylül'ün altını kırmızı kalemle çizdi.

Küçük kardeş, yavşak yavşak gülüyordu:

— Ağabey bu ne dalgınlık!.

— Sen ne zaman girdin odaya? Hiç duymadım. Ne haberler var?

— İyi haberler. Özel teşebbüs araştırma bürosu* çalışmaları bütün gazetelerde yayınlanmış. Çoğunda fotoğraf da var. İki gazete birinci sayfadan göstermiş. Senin konferansın özetiyle. Sabah Postası yazı işleri müdürü az önce telefon etti, konferansın tam metnini istiyor. Ekonomi sayfasına basacaklar...

— İyi, iyi! Hemen gönder!

— İlân da verelim mi?

— Evet, elbette. Hem de tam sayfa. Pazar günü için.

Küçük kardeş, konuyu değiştiriverdi:

— Son şiirimi dün gece Yeni kapı'da dostlara okudum, pek beğendiler.

Ağabey de konunun değişmesinden yanaymış gibi ilgilendi:

— Senin dergi işi ne durumda?

— Yılbaşına çıkaracağız. En ünlü şairler ve yazarlarla anlaştım. Yarın akşam Yeni Taverna'da yine buluşacağız.

— Başarılar! Kapak ilânlarını «Hafız Hüsnü Holding» için ayırmayı unutma! Avans vereyim mi?

— İyi olur? Yarın akşam için Taverna'yı kapattım.

Dr. Kocagüloğlu, gülümsedi.

— Bay Caner'e uğra! Ben telefon ederim..

Fahri Kocagüloğlu da gülümsedi. Kafasının içinde yeni bir şiirin dizeleri toparlanıvermişti.

Dr. Kocagüloğlu'nun kafasında kavramlar ve anlamlar birbirine karıştı. Hacı Osman Holding çekişmesi, Nazlı Akkuş'un ölümü, sendikacının davranışı, Ankara'nın telefonu, park benzeri mezarlığın ak mermerleri, küçük kardeşinin sanat çevresi.

Kalktı, geniş pencerelerden görünen büyük şehir panoramasına baktı. Ağaçlar arasında villalar, kunt fabrika yapıları, gecekondular ve bir park kadar bakımlı mezarlığın ak mermerleriyle, ne de çekiciydi! Babacığının büyültülmüş fotoğrafı konuşur gibiydi.

«...işlerin püf yanını iyice bir öğren! Kuru diploma yetmez.»

YAR yayınları
jorge amado
sonsuz topraklar
2.BASKI
Türkçesi: Orhan Suda
P.K. 37 İSTANBUL

YAR yayınları
a. i. herzen
kabahat kimde
Türkçesi: Güneş Bozkaya
P.K. 37 İSTANBUL

ALİ HABİP

lokavt ve darağacı

Ey darağaçları, ey mapusluk, ey işkence, sizleri hatırlıyorum
Ey lokavt seni biliyorum.

Sonra bir yer seçip, hepinizi orada buluşturuyorum. Daha doğrusu ben bir şey yapmıyorum. Gümüşsuyu yokuşundan aşağı inerken, hepinizi Dolmabahçe alanında görüyorum. İşte bütün gördüklerimi yazıyorum:

Dolmabahçe alanına darağaçları kurmuşlar. Darağaçlarına insanları asmışlar. Alanı polis kordonu içine almışlar. Bilmem kaçıncı yabancı filodan çıkan askerler, darağaçlarının ayakları arasından geçip şehre karışıyorlar. Aynı anda alana bitişik olan, binlerce insan koşarak geçiyor. Maça gidiyorlar. Sanki şehri yabancı askerlere bırakıp alanın yanındaki stadyoma, maç seyretmeye koşuyorlar.

Hayır, hayır bu gördüklerim gerçek değil? Bana öyle geliyor.
İyice bakıyorum, gerçek olanı görüyorum:

Dolmabahçe alanına bir mapusane kurmuşlar. Mapusaneye yüzlerce insanı koymuşlar. Alanı polis kordonu içine almışlar. Yabancı gemilerin askerleri alana çıkıyor, birileriyle birlikte, (onları tanıyorum) mapusanenin kapısını yüzlerce insanın üzerine kapatıyor, sonra da şehre karışıyorlar. Aynı anda binlerce insan, alana bitişik olan caddeden koşarak geçiyor, maç seyretmeye koşuyorlar.

Bu da değil, bu da değil. Gerçek olan...
Şimdi daha iyi bakıyorum gerçek olanı görüyorum:

Dolmabahçe alanına kocaman bir sandalye koymuşlar. Sandalyenin yanlarından elektrik telleri sarkıyor. Sandalyeye yüzlerce insanı oturtmuşlar. Bilmem kaçıncı yabancı filodan çıkan askerler, birileriyle birlikte, (onları tanıyorum) elektrik tellerini sandalyeye bağlanmış insanlara dokunduruyor, o zaman bir çığlık ya da bir sessizlik kopuyor. Sonra da şehre karışıyorlar. Binlerce insan, stadyoma, işkence sandalyesinin yanından geçip, maç seyretmeye koşuyorlar.

Yok yok. Düş bunlar belki de. Gerçek olan...

İşte asıl gerçeği görüyorum:

Darağaçlarındaki insanlar kendilerini kurtarıyor, mapusanenin kapıları kırılıyor, yüzlerce insan dışarı çıkıyor, işkence sandelyesindekiler ayağa kalkıyor, hepsi, hep birlikte, büyük bir kalabalıkla birlikte, denize doğru koşuyorlar, bağırarak koşuyorlar. Hiç kimse maça koşmuyor. Denize doğru, gemilere doğru koşuyorlar. Yabancı askerler şehre değil, denize karışıyorlar.

(«Yazıyoor. Yazıyooor. Dolmabahçe Direnişi. Yabancı askerler denize döküldü.

Yazıyor. Dolmabahçe'de çatışma. Yazıyoooor.» Tarih. Hatırlamıyorum.)

Bu da gerçek değil, gerçek değil. Olsa olsa, bir gazete haberinden arta kalan bir anının, başka şeylerle karıştırılması. Gerçek olan haberler midir?

O GÜNÜN EN SON GAZETE HABERLERİ:

— Taban fiatlarına zam yapıldı.

— Denizciliğimizin 200. yılı kutlanıyor.

— Tofaş işçileri ücretlerine zam istiyorlar.

— Denizciliğimizin 200. yıl balosu Dolmabahçe açıklarında demirli bulunan Savarona gemisinde yapılacak.

— Tofaş'da lokavt.

— Burçelik'te lokavt.

— Renault'da lokavt.

— Ereğli demir çelik'te lokavt.

— Mako'da lokavt.

— Denizciliğimizin 200. yılının kutlanmasına katılmak üzere gelen, Amerikan 6. filosuna bağlı gemiler, Dolmabahçe açıklarında demirlediler.

— Fenerbahçe Dinamo maçı bugün oynanıyor. Biletler tükendi.

— Renault'un yüzde 43 hissesi, Ordu Yardımlaşma Kurumunundur.

— Bir Tofaş yetkilisi «Ordu mensupları bile 10 lira çocuk zammı alıyor. Biz 25 lirayı nasıl veririz» dedi.

— İnönü televizyonda yaptığı konuşmada «Amerika'nın yanında olmalıyız» dedi.

— Lokavtlar 7000 işçiyi kapsıyor.

— Bir fotoğraf: Vehbi Koç Murat marka bir otomobile binmiş, direksiyonun başında, objektife gülümsüyor.

Evet, bu haberlerin hepsi gerçek. Gazetede okudum onları. Hiç bir şey eklemedim.

Şimdi hiç bir şey eklemeden, düşlere karışmadan, gördüklerimin resmini olduğu gibi çizmeliyim:

Arkadaşlarla Gümüşsuyu yokuşundan aşağı iniyorduk. Önce koşan insanları gördük. Binlerce insan, yüzlerinde özlem, hırs, sevinç belki yüzbin duygunun karışımı, sanki sevişmeye gider gibi, stadyoma, maç seyretmeye koşuyorlar. Biraz daha yürüdük, şimdi her şey daha geniş görünüyor: Deniz, denizin üzerinde

gemiler, bazıları yabancı, bir tanesi Savarona. Sonra Dolmabahçe alanı. Alanı kuşatan polisler. Yabancı gemilerden gelen motordan, alana çıkan yabancı askerler (Hepsi sivil elbiseli) Alanın yanında cami. Öbür yanında saray. (Yabancı gemilere uçaklar inip kalkıyor.) Ağaçlar, Cadde, Stadyom. Ve caddede, Murat, Renault marka otomobillerin arasından geçerek, birbirlerine çarparak, delicesine maça koşan binlerce insan.

Hepsi bu. Ben bu resmi gördüm. Arkadaşlarım da gördü. Bir süre sessiz öylece durduk. Başımızı eğdik. Gene hiç konuşmadan bir ağacın dibine oturduk, bir daha bakmaya başladık. Her şey birbirine karıştı yeniden. Resme bakınca sesler, ışıklar, arkadaşlarım, hepsi, hepsi birbirine girdi, büyüdü... büyüdü.

Sesler duydum:

— Şerefe...

— Kutlu olsun..

— «Kutlu olsun» un ingilizcesi..

— Barbaros'tan bu yana...

— Kadehimi 200...

Sesler duyuyorum:

— Gooool......

Koşuyorum yanlarına. Yakalarına yapışıyorum. Silkeliyorum. Soruyorum:

— Nereye?

— Maça

Soruyorum:

— Nereye?

— Maça

Soruyorum:

— Nereye?

— Maça

Sesler duyuyorum:

— «Nereye» nin ingilizcesi

— «Bilmem. Biraz dolaşır gemiye dönerim» in ingilizcesi.

— «Kalabalık yerlerden ayrılmayın» ın ingilizcesi.

— «Dikkatli olun» un ingilizcesi.

Her şey birbirine karışıyor. Deniz, boğaz köprüsü, Amerikan gemisi, Savarona, cami, şehre çıkan Amerikalılar, maça koşan insanlar, Murat'lar, Renault'lar, polisler, lokavt sonunda işten atılan 7000 işçi, denizciliğimizin 200. yılının kutlanması, Vehbi Koç ve onun gibi başkaları, Ordu Yardımlaşma Kurumu, sesler, ışıklar, görüntüler. Her şey birbirine karışıyor.

Koşan binlerce insanın yanına varıyorum. Yakalarına yapışıyorum!

«Bakın» diyorum «Amerikalılar, lokavt, Renault,» Koşuyor «Maça» diyor «maça»

«Genel grev» diyorum, «Hani nerede» diyorum, Koşuyor «Maça» diyor, «Maça.»

«Dünyada otomotiv sanayinde en az ücreti Tofaş, Renault işçileri alıyor» diyorum. Koşuyor, «Maça» diyor, «Maça».

«Montaj sanayi» diyorum, «Kârlarından zırnık vermek istemiyorlar» diyorum. Koşuyor «Maça» diyor, «Maça.»

> «Ağabey, gözünü seveyim, bak dinle. İmanım gevredi artık. Ne iş yaptığımı bir bilsem. Üç yıldır çalışırım, asgari ücretten başka bir şey verdikleri yok. Durmadan işimi değiştirirler. Bir gün bakarsın kaynak yapıyorum. Başka bir gün mal taşıyorum. Hep böyle. Sanki içimde bir şeyleri kırıyorlar. İşim değiştikçe, hakkımı söyleyemeyecek duruma geliyorum. Adam bir garip oluyor ağabey. Eee yetti artık. Yaptığımız otomobillerle üstümüzden geçiyorlar sanki ağabey, aynen öyle.»

«İşçi sınıfı» diyorum. Koşuyor, «Maça» diyor «Maça»

«Maça» diyor ve maçı seyretmeye hırsla koşuyorlar. Aslında kendilerini seyretmeye koşuyorlar. Kendi durumlarına seyirci kalmaya koşturuluyorlar. Mapusluğu, işkenceyi ve bunun gibi başka şeyleri görmeden geçerek.

Bütün bunlar gerçek. Ben bunları gördüm. Hepsini hepsini gördüm. Başkaları da görüyor. Gördüklerime bir ad takıyorum: DOLMABAHÇE MEZARLIĞI. Bu adı bulduğum için seviniyorum. Çünkü her şey kendi karşıtını da içinde taşır. Kitaplar öyle yazar, ustalar öyle söyler. Bu yüzden ben Dolmabahçe Mezarlığı'nı seviyorum. Doğacak yeni günlere gebe olduğu için. Doğacak yeni günleri içinde taşıdığı için.

YAKOVOS KAMBANELLİS

faşizmin pençesinde

Yerebatan Caddesi 43/5
Cağaloğlu - İstanbul

YÜCEL

Roman

yar yayınları
P.K.37-İstanbul

- **SONSUZ TOPRAKLAR** (2. Baskı), Amado 20 Lira
- **KABAHAT KİMDE,** Herzen - 25 Lira
- **EKONOMİ POLİTİĞİN İLKELERİ,** P. Nikitin - 15 Lira
- **ELVEDA GÜLSARI,** Cengiz Aymatov - 15 Lira
- **SOSYOLOJİ VE TARİH,** Doğan Ergun - 10 Lira
- **YEDİ ASILMIŞLARIN HİKAYESİ,** Leonid Andreyev - 10 Lira
- **NASIL YAPMALI - I,** Çernişevski - 15 Lira
- **NASIL YAPMALI - II,** Çernişevski - 25 Lira
- **MEZARDA YAŞAYANLAR (Bir Mahkumun Anıları),** Namık Behramoğlu - 7,5 Lira
- **BORAN,** Tahavi Ahtanov - 15 Lira

nöbet hikaye

METİN İLKİN

2. basım

ÇIKTI

yücel
yayınları

çağaloğlu, yerebatan cad. no .43/4 · ist.